

Demokracia në Veprim
Demokratija na Delu
Democracy in Action

IZVEŠTAJ POSMATRANJA PARLAMENTARNIH IZBORA 2010

Priština, 2011

Izveštaj Posmatranja Parlamentarnih Izbora 2010

Ovaj izveštaj se zasniva na obrazce posmatrača Demokratije na Delu tokom predizborne kampanje, dana održavanja izbora 12 Decembra 2010, i proces ponovnog glasanja 09 i 23 Januara 2011.

CCSD
CSD
Developing
Together
FID
KCIC
KDI
KHCS Mother
Theresa
Syri i Vizionit

SADRŽINA:

Uvod	5
Rezime	7
Politički kontekst	10
PRAVNI OKVIR I IZBORNI SISTEM	11
Izborni sistem	12
Organi upravljanja izbornog procesa	13
Centralna Popisna Komisija	13
Izborni Panel za Žalbe i Predstavke (IPŽP)	14
Vrhovni Sud	16
Trening Komisionara	17
Registracija Političkih Partija	17
Izborne Liste	18
Period Prigovora i Potvrđivanja	18
Glasanje preko Pošte	18
Edukacija glasača	19
Izborna Kampanja	19
Izborna Tišina	20
Glasanje 12 decembra 2010	20
Priprema biračkih mesta	20
Osiguranje tajnosti glasa	24
Članovi Odbora Biračkog Mesta	24
Proces glasanja	25
Porodična glasanja	27
Ambijent Glasanja	27
Proces brojanja	28
Procena procesa brojanja od strane posmatrača	31
Posmatranje transporta glasačkih sanduka	31
Ponovno glasanje 9 januara 2011	32
Ponovno glasanje 23 januara 2011	36
Analiza Trendova	39
Preporuke:	43

UVOD

Koalicija nevladinih organizacija Demokratija na Delu, u toku prevremenih parlamentarnih izbora, održanih 12 decembra 2010 godine, angažovala se na davanju doprinosa preko jednog nepristrasnog posmatranja, u cilju obezbedjivanja jednog izbornog procesa prema univerzalnim standardima za slobodne, pravedne i jednake izbore.

U toku ovog procesa Demokratija na Delu rukovodila se svojom misijom radi doprinosa u potvrđivanju jednog pravednog izbornog procesa, kao glavni oslonac demokratskog predstavljanja građana, da obuhvata građane u ostvarivanju prava i obaveza u jednom demokratskom društvu, njihovu edukaciju o osnovnim procedurama glasanja i objektivnog informisanja građana, da bi učinili transparentnim izborni proces.

Preko učešća civilnog društva, ova koalicija promoviše: učešće u slobodnim izborima preko edukacije građana, promoviše prava i obaveze građana da budu deo izbornog procesa, saradjuje sa mesnim, regionalnim i međunarodnim organizacijama za izgradnju jednog transparentnog procesa i nepristrasno posmatranje procesa, kao doprinos za unapredjenje demokratskog života na Kosovu.

Demokratija na Delu angažovala se u pravcu posmatranja predizborne situacije, posmatranja na dan glasanja kao i post izbornu situaciju.

I. Posmatranje Predizborne situacije

- Posmatranje rada institucija koje upravljaju izbornim procesom CIK i OIK
- Edukacija i sensibilizacija glasača,
- Registracija političkih subjekata i kandidata
- Posmatranje predizborne kampanje
- Posmatranje finansijskih troškova političkih partija u toku izborne kampanje

II. Posmatranje izbornog dana

- Posmatranje procedura glasanja
- Posmatranje procedura brojanja rezultata
- Objavljivanje preliminarnih rezultata (PVT),
- Posmatranje prenosa glasačkih kutija u Centru za Brojanje Rezultata

III. Posmatranje post izborne situacije

- Posmatranje žalbenog procesa i certifikacije konačnih rezultata
- Objavljivanje izveštaja o celom izbornom procesu i donošenje preporuka

Demokratija na Delu u prevremenim parlamentarnim izborima 12 decembra 2010 godine, imala je angažovano 5.000 posmatrača, od kojih 2280 u svim glasačkim mestima u toku procesa glasanja i 2280 ostalih posmatrača u toku procesa brojanja. Demokratija na Delu takodjer je angažovala još preko 200 posmatrača u mobilnim ekipama, 200 posmatrača u centru za pozive i komuniciranje sa javnošću kao i 150 posmatrača za monitorisanje predizborne kampanje.

Koalicija Demokratija na Delu zahvaljuje se 5.000 angažovanim posmatračima, za profesionalizam, nepristrasnost, posvećenost i etičko komuniciranje prilikom izveštavanja o primedbama na glasačkim mestima.

Koalicija Demokratija na Delu zahvaljuje se partnerskim organizacijama iz civilnog društva i medijima koje su podržavale i prezentirale rad Demokratije na Delu.

Demokratija na Delu zahvaljuje se Ambasadama država koje se nalaze na Kosovu, koje su bezrezervno podržale funkcionisanje koalicije Demokratija na Delu, u cilju izgradnje jednog demokratskog društva na Kosovu.

Demokratija na Delu preko ovog Izveštaja podnosi konačne nalaze u procesu Parlamentarnih Izbora 12 decembra 2010 godine.

Koalicija Demokratija na Delu u svom sastavu ima organizacije, kao što slede: CCSD (odgovorna za opštine na severu Kosova); CSD (odgovorna za Gračanicu i ostale delove u centru i jugu Kosova); Developing Together (odgovorna za jedan deo Prištine, Lipljana i Drenasa); FID (odgovorna za Djakovicu, Mališevo i Orahovac); KCIC (odgovorna za Gnjilane, Kamenicu i Vitiju); KDI (organizacija koja u 2009 godini aktuelno rukovodi koaliciju Demokratija na Delu, koja je odgovorna za Prizren, Dragaš, Suvu Reku i Mamušu); Udruženje Majka Tereza (odgovorna za jedan deo Prištine, Podujeva, Kosovo Polje i Obilić) i Syri Vizion (odgovorna za Peć, Istog, Klinu, Dečane i Junik).

REZIME:

U toku 2010 godine Kosovo je prešlo jedno od najznačajnijih političkih i institucionalnih događaja posle proglašenja Nezavisnosti.

Posle usvajanja mocije nepoverenja od strane Skupštine, vršilac dužnosti Predsednika Kosova g. Jakup Krasniqi, u potpunosti u skladu sa njegovim garantovanim nadležnostima Ustavom Kosova, doneo je Ukaz o raspuštenju Skupštine Kosova i doneo je odluku da promeni datum održavanja izbora od 13 februara 2011 godine, koji je ranije bio određen, 12 decembra 2010 godine, u skladu sa ustavnim i zakonskim rokovima na Kosovu.

Kosovo se sada po prvi put suočio sa organizovanjem prevremenih izbora. Kosovskoj političkoj sceni pripremili su se da se pridruže još dva nova politička subjekta, koji se po prvi put takmiče na izborima. Pokret Samoopredeljenje (Lëvizja Vetëvendosje), koja se rukovdi od strane Albin Kurti, certifikovan je politički pokret i sada je konkurent u izbornoj igri. Sa druge strane, od strane uglednih civilnih ličnosti formirana je partija Fryma e Re (FER), koja je takodjer certifikovana za učešće u izbornoj trci za Skupštinu Kosova.

Parlamentarni izbori 12 decembra 2010 godine organizovani su i odvijali su se na osnovu člana 66 (1) ustava Republike Kosova i na osnovu Zakona br. 03/I-256 o Izmenama i Dopunama Zakona br. 03/I-073 o Opštim Izborima u Republici Kosovo, izmenjene u oktobru 2010 godine.

Poslanici Skupštine Kosova izaberu se prema proporcionalnom sistemu sa otvorenim listama u kombinaciji sa preferencijalnim glasanjem za kandidate političkih subjekata. Glasači se opremaju sa jednim jedinim glasčkim lističem za izbor i isti označava sa glasem za jedan (1) politički subjekat, i takodjer isti može da označava glasovima do pet (5) kandidata od liste političkog subjekta za koji je glasao glasač. Druga značajna izmena u ovom kontekstu jeste činjenica određivanja rokova za žalbe i njihovo razmatranje od strane IPŽP i Vrhovnog Suda, gde su odluke IPŽP-a obavezujuće da se sprovode od strane CIK, osim u slučajevima ako se dozvoljeni apel podnosi u predviđenom roku i ako Vrhovni Sud drugačije bude odredio. Ovo se razlikuje od prethodne prakse, gde su odluke tadšnjeg IKŽP bile samo upustva (fakultativne) a ne obavezujućeg karaktera (imperativne)¹.

Treba ceniti da su izvršene izmene u Zakonu za Opšte Izbore, a posebno određivanje vremenskih rokova za IPŽP i Vrhovni Sud, pokazali su pozitivne rezultate u zaokruženju izbornog procesa, sve do cerifikacije rezultata.

Centralna Popisna Komisija i ako je imala jedno realitivno kratko vreme oko organizovanja izbornog procesa, pokazala je jedan visoki nivo angažovanja u toku priprema za izbore. Pravila i

---

¹ Član 118 tačka pika 5 Zakona o Izmenama I Dopunama Zakona o Opštim Izborima.

Upustva CIK-a pomogle su uspešan tok izbora. Medjutim, naprotiv ovom angažovanju, primečene su neregularnosti, koje su uticale na oštećenju izbornog procesa.

Sednice CIK-a bile su otvorene i iste su pračene od posmatrača i predstavnika medija. Ali, rad CIK-a bio je pod uticajem političke pripadnosti članova Komisije.

Za prevremene parlamentarne izborne 12 decembra 2010 godine, registrovano je 29 izbornih subjekata, od tih, 26 bile su političke partije i koalicije, dok su tri bile gradjanske inicijative, što znači da se u totalu apliciralo sa 1266 kandidata za poslanike Skupštine Kosova.

Konačna Lista Glasača (KLG) za izbor za Skupštinu Kosova 2010 bazira se na Izvodu Civilnog Registra. Koji je sačinjen od strane Agencije za Proizvodnju Dokumentata (APD-nata) u okviru Ministarstva Unutrašnjih Poslova.

Konačna Lista Glasača 12 decembra 2010 godine sadržala je u sebi 1, 630, 636 imena glasača, odvojene u 37 Opštine, sa jednim povećanjem od 73,288 ili 4,4% uporedo sa prethodnim izborima. Broj Centara Glasanja (CG) bio je 746 , dok glasačkih mesta bilo je 2280, sa jednim porastom od 24 glasačkih mesta ili 1.0 % u odnosu sa prethodnim izborima.

Naprotiv činjenice da je CIK-a obavila jedan veoma dobar posao za prečišćavanje liste glasača, ovaj problem u velikoj meri jeste još prisutan.

Oslanjajući se u Izbornom Pravilu CIK-a sa br. 15/2010 za vanredne izbore i premvremene izbore, izborna kampanja bila je skraćena na samo deset (10) dana, i završava se (1) jedan dan pre dana izbora.

I ako je vreme bilo dosta ograničeno za izbornu kampanju (samo 10 dana), medjutim, primetili smo velike troškove političkih subjekata prilikom izborne kampanje, a posebno kod velikih partija.

Oslanjajući se na izveštavanja posmatrača Demokratije na Delu, priprema glasačkih mesta na dan izbora 12 decembar 2010, u najvećem delu glasačkih mesta, ili 84,9% glasačkih mesta počelo je u odredjenom vremenu . izmedju 06:00 – 07:00. Medjutim, u10% glasačkih mesta evidentirana su zakašnjenja u aspektu pripremanja glčasačkih mesta, i u ovim slučajevima pripreme su se odvijale izmedju 07:00 – 08:00 časova.

Od tehničkih materijala kao što su ultraljubičaste lampice, lista glasača i ostalo evidentirano je da su nedostajala u procentu od 10% u glasačkim mestima. Osim nedostatka ovih materijala, izveštavani su slučajevi, i ako prisutne, materijali kao lampe UL nisu u potpunosti bile funkcionalne – zbog slabih baterija, ili spreja, koji nije bio od odgovarajućeg kvaliteta.

Proces glasanja u Parlamentarnim Izborima 12 deccembra 2010 godine odvijali su se u jednom tihom abijentu sa jednim odredjenim brojem evidentiranih incidenata. Tiha atmosfera na glasačkim mestima nije očuvana do završetka procesa, pretežno zbog političke propagande unutar

mesta glasanja, zbog izazvanih gužvi u hodnicima ili tenzija između posmatrača i članova OBM-a. Također, između faktora koji su uticali na remećenje tihog procesa glasanja, bili su i pokušaji da se glasa više od jednog puta. Ili pak da se asistira više od jednog puta prilikom glasanja kao i povremeno isključenje električne energije.

U više od 60% glasačkih mesta proces glasanja završio se između 19:00 – 20:00 časova, dok u 36.3% glasačkih mesta one su bile zatvorene od 18:00 – 19:00 časova. Samo u 11 glasačka mesta zakašnjenja su trajala do 21.00 časova i u 16 glasačka mesta izveštavalo se o u zakašnjenjima i od preko 21,000 časova.

Na osnovu procene posmatrača procesu brojanja 12 decembra 2010 godine, izveštava se o jednom odredjenom broju neregularnosti u toku ovog procesa, koji su u odredjenoj meri i uticali na finalni rezultat. Od izveštaja posmatrača Demokratska na Delu najviše neregularnosti evidentirali su u slučajevima kada glasački listići u kutiji prelaze broj potpisanih u registru glasača u Opštini Skenderaj i onaj u slučaju Drenas. Također izveštavalo se za slučajeve falsifikovanja potpisa u Konačnim Listama Glasača (gde je jedno lice potpisao za druga lica). Takve postupke trebaju pokrenuti nadležne institucije – Državni Tužilac, da bi se pred lice pravde donela obuhvaćena lica u ovim manipulacijama i da im se izriču zaslužene kazne.

Pripremanje glasačkih mesta u toku procesa ponovnog glasanja 9 januara 2011 godine u 80,5% glasačkih mesta obavljene su između 06:00 – 07:00 časova. U ovom procesu bilo je angažovano 1335 članova Odbora Biračkih Mesta, sa jednim prosekom od 7 članova za Biračko Mesto.

Ambijenat glasanja, u toku procesa ponovnog glasanja 9 januara 2011 godine predstavlja se pretežno tiho, i ako su evidentirani slučajevi poremećenja ove atmosfere, u nekim biračkim mestima.

Na osnovu procene posmatrača u najvećem delu biračkih mesta ili na 81,3%, brojanje je funkcionisalo normalno i bez neregularnosti, dok u drugom delu biračkih mesta naišlo se na neregularnosti, koje su u jednoj meri uticale na konačnom rezultatu.

Priprema biračkih mesta prilikom ponovnog glasanja 23 januara 2011 godine, u Opštini Mitrovica, u najvećem delu biračkih mesta ili na 78,8% obavljene su između 06:00 i 07:00 časova. Ovo je za rezultat imao otvaranje na vreme svih biračkih mesta.

Materijali, kao što su informacije o načinu glasanja, liste političkih subjekata ili liste kandidata, bile su prisutne u svim biračkim mestima. Također, za razliku od izbora 12 decembra 2010 godine, materijali, kao što su ultraljubičaste lampice ili sprej, bile su kvalitetnije, pošto se nije zveštavalo o problemima u ovom pravcu.

Uopšteno, procena posmatrača Demokratske na Delu za ponovno glasanje 23 januara 2011 godine, jeste da je u 51,2% biračka mesta proces brojanja funkcionisao normalno i bez neregularnosti. U jednom biračkom mestu evidentirana je nerugularnost, koja ne bi uticala na rezultatu, kao i jedan

slučaj u jednom biračkom mestu gde su članovi OBM-a popunili prazna mesta za kandidate ili političke subjekte na osnovu njihovih preferencija.

POLITIČKI KONTEKST

U toku 2010 godine, Kosovo je prešlo jednu od najznačajnijih političkih i institucionalnih događaja, posle proglašenja Nezavisnosti.

U mesecu juni 2010 godine (32) poslanika Skupštine Kosova, podneli su zahtev Ustavnom Sudu, kojim su pretendirali da je g. Fatimr Sejdiu gazio član 88 (2) Ustava Kosova, i time je došao u sukob sa Ustavonošću, zadržavajući u isto vreme položaj Predsednika Države i Predsednika Demokratskog Saveza Kosova.

U septembru 2010 godine, Ustavni Sud donosi Presudu za ozbiljno gaženje Ustava Kosova odnosno člana 88.2 Ustava od strane g. Fatmir Sejdiu, zadržavajući istovremeno položaj Predsednika Republike Kosova i položaj Predsednika Političke Partije – Demokratskog Saveza Kosova (LDK)

Posle ove Presude od strane Ustavnog Suda, Predsednik Kosova g. Fatmir Sejdiu dao je ostavku na položaju Predsednika Kosova. Posle ostavke Predsednika, dve najveće Kosovske partije, koje su do tog vremena bile u koaliciji i koje su vladale sa centralnim institucijama (Parlamentom, vladom, i predsedništvom) nisu uspele da sklope novi dogovor prema kome bi se izabrao novi predsednik Kosova. Posle ovih nesporazuma između koalicionih partnera, oslanjajući se na Ustavu, mandat predsednika kao vršioc dužnosti, počinje da obavlja Predsednik Skupštine Kosova.

Političke partije razvile su svoje političke agende i artikulisali su zahteve za prevremene izbore, kao izlaz iz ove političke situacije.

Predsednik Skupštine, ujedno i vršioc dužnosti Predsednika g. Jakup Krasniqi, 15 oktobra 2010 godine objavljuje odluke prema kojoj će se izbori za Skupštinu Kosova održati 13 februara 2011 godine. Ova odluka je doneta oslanjajući se na članu 90 i članu 84 tačka 3 Ustava Republike Kosova, člana 4 tačka 3 Zakona o Opštim Izborima na Kosovu kao i dogovora sa političkim partijama i Centralnom Izbornom Komisijom.

Posle ove sada objavljene odluke, od strane vršioca dužnosti Predsednika, političke partije rukovodjene od strane Fatmir Sejdiu (LDK) jedan dan posle proglašenja dana izbora, odlučuje da izlazi iz vladajuće koalicije. Izlazak Demokratskog Saveza iz vladajuće koalicije sledi postupcima za povlačenje ministara i zamenika ministara iz ministarstava koje su rukovodjene od ove partije.

Posle povlačenja LDK-a iz Vlade, Parlamentarna grupa Aleansa Novo Kosovo, podržana potpisima 40 poslanika, preduzeli su inicijativu za pokretanje mocije nepoverenja za Vladu Thaçi. Mocija nepoverenja ušla je u agendi Skupštine Kosova i dobija podršku sa 66 glasova poslanika, jedan protiv i dva odustajanja.

Na osnovu obavljene debate, mocija nepovereneja izglasana je od strane poslanika partije koji su ovo i pokrenuli, Aleansa Novo Kosovo, Demokratska Partija Kosova, Demokratski Savez Dardanije i manjine. Dok sa obrazloženjem da se ne slažu sa tekstom podnete mocije kao i ciljevima koji stoje iza ove mocije, Parlamentarna grupa LDK i AAK-a, na samom početku su se izjasnile da neće uopšte učestvovati na glasanju, a to se i desilo.

Posle usvajanja mocije od strane Skupštine. Ne više od jednog sata posle okončanja sednice, vršioc dužnosti Predsednika Republike Kosova g. Jakup Krasniqi, u potpunosti u skladu sa svojim ovlašćenjima, koja su mu garantovana Ustavom Kosova, doneo je Ukaz o raspuštanju Skupštine Kosova i doneo je odluku o promeni datuma održavanja izbora od 13 februara, koji je bio određen ranije, za 12 decembar 2010 godine, u skladu sa ustavnim i zakonskim rokovima na Kosovu.

Ova odluka doneta je oslanjajući se na članu 90, u članu 66, paragraf 2, u članu 84, tačka 3, Ustava Republike Kosova kao i člana 4, paragrafa 4.5 i 4.6 Zakona o Opštim Izborima u Republici Kosova.

Kosovo po prvi put sada se suočilo sa organizovanjem prevremenih izbora. Političkoj sceni Kosova pripremile su se da se pridruže još dva nova politička subjekta, koje se takmiče po prvi put na izborima. Pokret Samoopredeljenje rukovodjen od Albin Kurti, certifikovan je kao politički pokret i sada je bio konkurent u izbornoj trci. Sa druge strane od strane uglednih civilnih ličnosti formirana je partija Fryma e Re (FER), koja je takodjer certifikovana za učešće u izbornoj trci za Skupštinu Kosova.

Nekoliko dosadašnjih političkih parlamentarnih partija odlučile su da idu samostalno u izbornoj trci za parlamentarne izbore, izuzev AAK-a koja je stvorila jednu širu koaliciju od sedam ostalih partija koje su bile izvan parlamenta kao i AAK-u kojoj se pridružila i "Lista Ibrahim Rugova". Partije iz redova manjinskih zajednica takodjer su se opredelile da budu deo izborne trke bez neke predizborne koalicije.

Za izbore 12 decembra certifikovano je 29 izbornih subjekata, od njih 26 su bile političke partije i koalicije, dok 3 (tri) su bile inicijative gradjana, gde je u totalu apliciralo 1266 kandidata za poslanike Skupštine Kosova.

PRAVNI OKVIR I IZBORNI SISTEM

Institucije Kosova uz podršku OSCE-a uspostavili su Radnu Grupu za Izbore (RGZ), sastavljenu od političkih predstavnika i civilnog društva, čiji je cilj bio reforma izbornog zakona. Dekretiranje prevremenih izbora bila je izhitrena odluka za RGZ. Zato, RGZ se fokusirao na dva glavna pitanja, kao promena načina glasanja od jednog glasa i deset kandidata u preferencijalnom glasanju uz mogućnost glasanja za pet (5) kandidata kao i određivanje vremenskih rokova za predstavke i žalbe od strane političkih subjekata i ponovno imenovanje i redefiniranje uloge IPŽP (Izborni Panel

za Žalbe i Predstavke). Izmenama, skoro kozmetičkim i ubrzanom procedurom, Skupština Kosova na sednici od 29.10.2010 usvojila je Nacrt Zakona o Izmenama i Dopunama Zakona o Opštim Izborima u Republici Kosovo.

Parlamentarni izbori 12 decembra 2010 godine organizovani su na osnovu člana 66 (1) Ustava Republike Kosova i na osnovu Zakona br. 03/I-256 o Izmenama i Dopunama Zakona br. 03/I-073 o Opštim Izborima u Republici Kosovo, izmenjene u oktobru 2010 godine.

Medjutim, zbog kratkog vremenskog roka za istinitu reformu, površinske izmene izbornog Zakona, ostavile su nerešena mnoga pitanja, kao: stepen izbornog praga, podela Kosova na više izbornih zona itd. Ovaj su proces pratile veoma burne debate od strane civilnog društva i manjih političkih subjekata, koje nisu bile predstavljene u parlamentu i nisu imale zastupljenost u RGZ.

Posle izmene izbornog zakona, CIK-a donosi izborno pravilo br. 15/2010 vanredni izbori i prevremeni izbori. U opštim odredbama ove Uredbe određuje se da se Vanredni Izbori i Prevremeni Izbori organizuju i upravljaju putem istih zakona i izbornih pravila CIK-a, dok ostali izbori, osim toga da CIK-a može da promeni vremenske rokove, ako se tako nešto zahteva zbog okolnosti.

Zakon o Opštim Izborima stvara prostora i daje za pravo CIK-ji da ubuduće reguliše mnoge značajne aspekte izbornog zakona, putem usvajanja izbornih pravila. Od 2008 godine do sada, CIK-a donela je razna Izborna Pravila.

Izborni sistem

Poslanici Skupštine Kosova izaberu se prema proporcionalnom sistemu sa otvorenim listama u kombinaciji sa preferencijalnim glasanjem za kandidate političkih partija.

Glasači se snabdevaju sa jednim glasačkim listićem za izbore i isti označava glasem za (1) jedan politički subjekat, i takodjer može da isti označava sa glasovima do pet (5) kandidata sa liste političkog subjekta, za koji je je glasao glasač.

Ako se u glasačkom listiću označavaju više od pet (5) kandidata, u tom slučaju broji se samo glas za politički subjekat. Glasački list sastoji se liste gde glasač može da označava svoj glas. Glasač najpre treba da izabere broj političkog subjekta koji preferira a zatim može da glasa do pet brojeva kandidata iz te partije. Lista kandidata pretežno se sastoji od 110 kandidata i glasanje za kandidata je opsionalno, ako glasač preferira, može glasati do 5 kandidata, ili u protivnom ako glasač ne preferira za kandidate, u tom slučaju može glasati samo za politički subjekat.

Ako glasač greši u prvoj listi u vezi političkog subjekta, u tom slučaju glasački listić tretira se kao nevažeći, sa druge strane ako glasač glasa više od pet kandidata, u tom slučaju njegov glas biće važeći, ali brojaće se samo glas o političkom subjektu.

Izmena izbornog zakona i stvaranje mogućnosti za preferencijalno glasanje do pet kandidata opravdalo se od strane političkih subjekata a u korist polnog predstavljanja (ženskog pola), kao bolja za stvaranje mogućnosti predstavljanja sa visokim glasanjem i ne samo kao garant kvote od 30% polnog predstavljanja.

Oslanjajući se na ustavne odredbe, Skupština ima stodvadeset (120) izabranih poslanika tajnim glasanjem oslanjajući se na otvorene liste. Mesta u Skupštini odvajaju se između partija, koalicija, građanskih inicijativa i nezavisnih kandidata, srazmerno broju važećih glasova, dobijenih od njih, za izbore u Skupštini.

U okviru ove podele, dvadeset (20) od stodvadeset (120) mesta garantovana su za predstavljanje zajednica koje nisu većina na Kosovu, kao što sledi: (1) Srpskoj zajednici, deset(10) mesta; Romskoj zajednici jedno (1)mesto; zajednici Aškalija jedno (1) mesto; zajednici Egipčana jedno (1) mesto; i jedno dodatno mesto(1) daće se zajednici Roma, Ashkalija, ili Egipčana, koji imaju najveći broj opštih glasova, bošnjačkoj zajednici tri (3) mesta, Turskoj zajednici dva (2) mesta i Goranskoj zajednici jedno (1) mesto.

ORGANI UPRAVLJANJA IZBORNOG PROCESA

Centralna Popisna Komisija

Izbori 12 decembra 2010 godine, bili su prvi prevremeni parlamentarni izbori , gde je Centralna Izborna Komisija (CIK) bila u potpunosti odgovorna za njihovo organizovanje i upravljanje.

Ustav Kosova u njenom članu 139 odredila je Centralnu Izbornu Komisiju (CIK) kao stalni organ koji priprema, nadzire, upravlja i verifikuje sve radnje koje se tiču procesa izbora i referenduma, i objavljuje njihove rezultate.

Ova institucija u svom sastavu ima 11 članova, gde predsedavajućeg Centralne Izborne Komisije, imenjuje Predsednik Republike Kosova iz redova sudija Vrhovnog Suda i Sudova koja imaju apelacionu nadležnost. Šest (6) članova imenjuju se od pripadnika najvećih parlamentarnih grupa koje su predstavljene u Skupštini, koji nemaju pravo da učestvuju na podeli rezervisanih mesta. Ako je u Skupštini predstavljeno manje grupa, grupe ili veće grupe mogu da imenjuju dodatne članove. Jedan (1) član imenjuje iz redova poslanika koji drže rezervisana ili garantovana mesta za Srpsku zajednicu Kosova i tri (3) člana iz redova poslanika Skupštine, koji drže rezervisana ili garantovana mesta za druge zajednice koje nisu većina na Kosovu. Veoma značajan organ ove institucije jeste i Sekretarijat CIK-je, koji asistira u CIK-u u sprovođenju funkcija i odgovornosti koje su određene Zakonom o Opštim Izborima. Također, veoma značajna tela od jednog posebnog značaja su i Opštinske Izborne Komisije (OIK) koje se prostiru u 37 Opština Republike Kosova. OIK odgovorne su da upravljaju sa izborima unutar njihove odgovarajuće Opštine, pod ekskluzivnim nadzorom i upustvima CIK-a koja deluje preko Sekretarijata, garantujući zakonitost i efikasnost u

izbornom procesu. OIK sastoji se od sedam (7) članova i imenjuju se u roku 15 dana posle raspisivanja izbora.

Na kraju ovog organograma dolaze Odbori Biračkih Mesta (OBM) koje su odgovorne da obezde integritet, bezbednost i mir u izbornom procesu i brojanju na Biračkim mestima pod direktnim nadzorom OIK-je, a što u totalu imamo broj od 2280 Odbora na Biračkim mestima.

Centralna Izborna Komisija i ako je imala jedno relativno kratko vreme u organizovanju izbornog procesa, pokazala je jedan visok nivo angažovanja prilikom pripreme izbora. Pravila i Upustva CIK-a pomogle su uspešan tok izbornog procesa. Medjutim, naprotiv ovom angažmanu, primečene su neregularnosti koje su u jednoj meri uticale na štetu izbornog procesa. Evidentirane neregularnosti konsistiraју na: slučajevima kada neophodni izborni materijal nije bio prisutan u svim biračkim mestima ili je otišao sa zakašnjenjem u neke od njih; u nekim biračkim mestima nisu funkcionisale ultraljubičaste lampice, zbog slabog kvaliteta, i ovaj fenomen je primečen u jednom velikom broju centara glasanja širom Kosova; u nekim centrima sprej za prskanje prsta bio je veoma slabog nivoa. Neadekvatan izbor članova OBM-a (Odbori Biračkih Mesta) u nekim opštinama Kosova, gde su bili obuhvaćeni u manipulisanju glasova, tako da je to rezultiralo i ponavnim glasanjem u nekim opštinama Kosova.

Ostali problemi koji su pratili rad CIK-a u toku izbornih priprema, bila su zakašnjenja u informisanju građana u vezi promene glasačkih mesta, zakašnjenja u edukaciji građana za glasanje, neadekvatni trening izabranih komisionara itd.

Sednice CIK-je bile su otvorene i praćene od strane posmatrača i predstavnika medija. Ali, rad CIK-a bio je pod uticajem partijske pripadnosti članova Komisije. "Potrebno je daljnje jaćanje integriteta CIK-a u procesu donošenja odluka, putem smanjenja uticaja političkih partija u njenom radu."², kaće se u izveštaju evropskih posmatrača ENEMO. Ovo bi omogućilo osnaćenje ove institucije u upravljanju izbornog procesa.

IZBORNI PANEL ZA ŽALBE I PREDSTAVKE (IPŽP)

Ranije izborne prakse na Kosovu, izneli su u videlo neke probleme ili praznine u aktuelnom izbornom zakonodavstvu, sa posebnim akcentom u žalbenim rokovima kao i nadležnostima organa koje se bave sa žalbama političkih subjekata, kandidata i svih onih koji pretendiraju da im je gaćeno neko pravo u toku izbornog procesa. Skupština Kosova, u oktobru 2010 godine, amandmanom na zakon o Opštini Izborima na Kosovu, gde je njegova suštinska izmena bila u vezi odredjivanja žalbenih rokova i njihovo razmatranje od strane IPŽP-a i Vrhovnog Suda.

---

² Izveštaj ENEMO-a

Druga značajna izmena u ovom kontekstu jeste činjenica da su odluke IŽP obnavajuće za sprovođenje od strane CIK-a, osim u ako se dozvoljeni apel podnosi u predviđenom roku i ako Vrhovni Sud odredi drugačije. Ovo se razlikuje od prethodne prakse, gde su odluke tadašnjeg IPŽP bile samo sa upustvima (fakultativne) a ne obavezujućeg karaktera (imperativne)³. Sastav IPŽP jeste kao što sledi: Predsednik Vrhovnog Suda imenuje predsedavajućeg iz redova sudija Vrhovnog Suda i imenuje članove iz redova sudija Okružnih Sudova. IPŽP sastoji se od deset (10) članova, obuhvativši ovde i predsedavajućeg. IPŽP može da se sastaje u odvojenim sednicama sa po najmanje tri (3) člana.

IPŽP je stalni nezavisni organ, nadležan za odlučivanje u vezi žalbi i dozvoljene apele koje se tiču izbornog procesa, kao što je određeno Zakonom o Opštim Izborima i izbornim pravilima.

U toku izbornog procesa 12 decembra 2010 godine, pre i posle datuma 12 decembra, u IPŽP u totalu podnešeno je 363 žalbe od strane političkih subjekata i Civilnog Društva. Od ove brojke, od strane IPŽP-a odbijeno je ili odbačene su kao neosnovane 238 žalbe, dok su usvojene svega 125, obuhvativši ovde i 99 usvojene žalbe sa kaznom.

Zbog velikog broja žalbi, zasnovane u ubedljivim činjenicama za Izborni Panel, ovaj zadnji, doneo je odluku upustvom da CIK-a naredi ponavljanje izbora u nekim opštinama: Drenas, Skenderaj i Dečane, ko i ponavljanje izbornog procesa u Opštini Lipljane i Mališevo. Oslanjajući se upustva IPŽP-a, Centralna Izborna Komisija na sednici od 16.12.2010 donela je odluku za ponavljanje glasanja za Skupštinu Republike Kosova u gore navedenim opštinama, i za ovo je odlučio 9 januara 2011 godine.

CIK zbog velikih neregularnosti koje su pratile izborni proces 12 decembra u opštinama gde treba da se ponavlja proces glasanja, donela je odluku da menja članove Odbora Biračkih Mesta. Medjutim, Demokracija na Delu procenjuje da naprotiv ove promene komisijara od strane CIK, nije realizovano ono što se očekivalo, a radi otklanjanja neregularnosti.

Oslanjajući se na veliki broj žalbi, koje su prosledjene u IPŽP i posle procesa ponovnog glasanja, može se izvući zaključak da je ponovno glasanje praćeno nizom neregularnosti. U totalu broj žalbi koje su pristigle IPŽP obuhvata brojku od 71 žalbe, gde su od 46 njih odbijene kao neosnovane od strane IPŽP dok su 25 usvojene, obuhvativši i jednu usvojenu žalbu sa kaznom.

Medjutim, žalbe u ovom slučaju, drugi stepen i zadnji za žalbu Vrhovnom Sudu, 6 januara doneo je Presudu gde usvaja žalbu političkog subjekta Pokret Samoopredljenje, gde se pretendiralo da u 24 centara glasanja u opštini Mitrovica, nisu funkcionisale ultraljubičaste lampice. Vrhovi Sud ovom Presudom uputio je CIK da proglasi ponovno glasanje u 24 centara glasanja u Opštini Mitrovica. CIK 10 januara doneo je odluku za ponavljanje izbora u ovoj Opštini, Broj žalbi koje su bile

---

³ Član 118 tačka 5 Zakona o Izmenama i Dopunama Zakona o Opštim Izborima.

adresirane u IPŽP-e u vezi ponovnog glasanja u Opštini Mitrovica, u totalu bile su 11 žalbe. Sve ove žalbe Izborni Panel je odbio kao neosnovane.

Treba oceniti da su izvršene izmene u Zakonu o Opštim Izborima, a posebno određivanje vremenskih rokova za IPŽP-e i Vrhovni Sud, dale su pozitivne rezultate na zaokruživanju izbornog procesa do certifikacije rezultata.

Javne izjave Državnog Tužioca da su pokrenuta 130 slučajeva istrage prema licima za koje se sumnja da su bili deo manipulacija ili zloupotreba u toku izbornog procesa, bila je jedna dobrodošla vest za javno mnjenje, a u cilju da se ta lica koja su oštetili ovaj proces, dovode pred lice pravde. Eventualno kažnjavanje odgovornih lica od strane sudskog sistema, služila bi kao jedna dobra preventiva da se neregularnosti, manipulacije i zloupotrebe više ne ponavljaju u sledećim izbornim procesima.

VRHOVNI SUD

Izborni zakon odredio je mogućnost apeliranja na odluke IPŽP, kao što i IPŽP može da ponovo izvidi bilo koju od donetih odluka, posle prezentiranja novih činjenica od zainteresovane strane. Žalba u Vrhovnom Sudu Kosova može da se podnosi u roku od 24 časova od trenutka dobijanja odluke od strane IPŽP, ako je obuhvaćena kazna veća od 5.000 €, ako pitanje dotakne jedno osnovno pravo. Vrhovni Sud odlučuje u roku od sedamdeset i dva časa (72) posle podnošenja apela.

U toku izbornog procesa, parlamentarnih izbora 12 decembra 2010 godine, Vrhovni Sud razmatrao je jednu žalbu protiv IPŽP-e, potegnute od strane Pokreta Samoopredeljenje. Vrhovni Sud, posle prijema žalbe konstatovao je da se predmet još jednom treba vrati na razmatranje u IPŽP-e, radi donošenja jedne meritorne odluke. Naprotiv ovome IPŽP još jednom je odlučio dana 31 decembra 2010 godine, da žalba Pokreta Samoopredeljenje za nefunkcionisanje ultraljubičastih lampica, u trenutcima pre početka glasanja u nekim centrima u Opštini Mitrovica, nikako nije bila činjenica koja bi mogla da utiče na finalnim rezultatima, stoga, zbog ovog razloga Panel je mišljenja da nije neophodno ponavljanje izbora u onim centrima, koje su obuhvaćene u žalbi.

Medjutim, naprotiv ove procene od strane IPŽP, Vrhovni Sud 6 januara 2011 godine doneo je Presudu sa kojom poništava odluku IPŽP i ovime zahteva da se ponište rezultati, i naredjuje CIK-u da ponovi izbore u 24 centara glasanja u Opštini Mitrovica. CIK, 10 januara odlučuje da se izbori ponovljaju u celoj Opštini Mitrovica.

Demokratija na Delu, Presudu 6 januara koju je doneo Vrhovni Sud, smatrao je da nije doneta u skladu sa vremenskim rokovima, koji su predviđeni zakonom o izborima, jer odredbe ovog zakona daju Vrhovnom Sudu rok od 72 časa, posle podnošenja apela, o donošenju odluka na žalbe napadaju odluke IPŽP-e. Presuda Vrhovnog Suda doneta je negde 16 dana nakon isteka zakonskih rokova, koji su određeni Zakonom o Izmenama i Dopunama Zakona o Opštim Izborima.

Objekat tretiranja Vrhovnog Suda, bile su i 6 žalbe kandidata nekih političkih subjekata protiv odluka IPŽP-e, koja je odbacila ka neosnovane njihove žalbe, kojima pretendiraju da im su manipulirani glasovi prilikom procesa brojanja glasova. Također i Vrhovni Sud, sve ove žalbe odbio je kao neosnovane.

TRENING KOMISIONARA

Kratko vreme za pripremu izbora bio je izazov i za trening članova OIK i OBM-a . Neka od nerugularnosti i gaženja zakonskih odredbi koja su primečena u centrima glasanja, posmatrana i monitorisana od monitora Demokracije na Delu, tiču se nekvalitetnog i nedovoljnog treninga članova OKI i OBM zbog organizovanja treninga u veoma kratkim vremenskim intervalima i koji nisu bili toliko kvalitetni. Što se tiče trenera za komisionare, CIK je preporučio da treneri koji su bili angažovani u toku lokalnih izbora 2009 godine, budu angažovani i u izborima 2010 godine. Od izveštaja CIK-a vidi se da je većina trenera od 2009 godine angažovana i u 2010 godini.

CIK je odredio da vreme treninga traje samo tri dana. I ako za razliku od prethodnih izbora, u izborima 2010 godine imali smo veći broj učesnika komisionara u treninzima, a ovo prema procenama Demokracije na Delu, bilo je veoma kratko i nedovoljno za suštinski i kvalitetan trening. Ovo je dokazano i u praksi prilikom izvršavanja njihovih zadataka u procesu brojanja glasova i u objavljivanju rezultata. Problemi sa treningom pojavili su se i u procesu ponovnog glasanja 9 i 23 januara, gde su treninzi održani u zadnjim danima.

REGISTRACIJA POLITIČKIH PARTIJA

Za prevremene izbore 12 decembra 2010 godine, registrovano je 29 izbornih subjekata, od tih 26 su bile političke partije i koalicije, dok su tri bile građanske inicijative, gde su u totalu aplicirali 1266 kandidata za poslanike Skupštine Kosova.

Prema Pravilima za Registraciju i Delovanju Političkih Partija, Kancelarija za Registraciju političkih partija i certifikaciju („Kancelarija“) odgovorna je za registraciju i održavanje registra političkih partija, certifikaciju svih političkih subjekata koji će se obuhvatiti u glasačkom listiću, i ograničavanju troškova prilikom izborne kampanje, odredbama o finansijskom dekralsanju.

Za prevremene parlamentarne izbore 12 decembra 2010 godine nismo imali nijedan slučaj kojim je odbijena certifikacija političkog subjekta, od strane Kancelarije za Registraciju Političkih Partija, mada je CIK dužna da od svih političkih partija traži popunjavanje dodatnih uslova u skladu sa Zakonom i izbornim pravilima.

IZBORNE LISTE

Konačna Lista Glasaca (KLG) za Izbore za Skupštinu Republike Kosova 2010, zasniva se na Izvodu Registra koji je sačinjen od strane Agencije za Proizvodnju Dokumentata (APD) u okviru Ministarstva Unutrašnjih Poslova.

Konačna Lista Glasca za izbore 12 decembar 2010 ggodine, sastojila se od 1, 630,636 imena glasača, odvojenih u 37 Opština, sa jednim porastom od 73,288 ili 4,4% uporedo sa prethodnim izborima. Broj Centara Glasanja (CG) bilo je 746 , dok broj biračkih mesta bio je 2280, sa jednim porastom od 24 biračkih mesta ili 1.0 % u odnosu sa prethodnim izborima.

Takodjer, Lista Glasaca van Kosova 2010 sadržala je sve je pravno sposobne glasače registrovane uspešno. Ukupni broj glasača van Kosova bio je 1640. Uporedo sa prethodnim izborima, bilo je manje 162 glasača koji su registrovani za glasanje preko pošte.

Svi glasači imali su mogućnost da kontaktiraju sa zvaničnicima Upravljanja Opštine (od 10/11 – 16/11 2010) radi informisanja, tj. U kom su se biračkom centru odredili, ili pak da traže ponovno odredjivanje biračkog centra, prihvatljiviji ili pristupačniji za njih.

U toku ovog perioda, 400 glasača posetili su Kancelarije OIK, 3200 glasača tražili su promenu BM (91) direktno su tražili u Kancelariji Službe Glasaca). Od ovih zahteva, odbijena su samo 328. Takodjer imali su mogućnost da potvrde njihov centar glasanja preko web sajta CIK-a. U toku ovog perioda ovaj je link posetilo oko 10213 lica.

PERIOD PRIGOVORA I POTVRDJIVANJA

Period Prigovora i Potvrđivanja liste glasača od strane glasača, odredjen je od strane CIK-a od 22 do 26 novembra 2010 godine, gde je omogućeno svim glasačima da se suprostave KLG. Posle perioda Prigovora i Potvrđivanja, Kancelarija Službe Glasaca primila je 4 odluke Opštinskih Sudova. Od tih dve odluke potvrdile su odstranjivanje tri (3) umrla lica od glasačke liste, dok dve odluke su potvrdile zahtev za promenu BM-a Takodjer u toku ovog perioda civilni registar odstranio je 14 umrla lica od Civilnog Registra, Naprotiv tome da je CIK obavio jedan veoma dobar posao u pravcu čišćenja glasačke liste, ovaj problem u jednoj velikoj meri još je prisutan.

GLASANJE PREKO POŠTE

CIK je odredio vremenski rok za glasače preko pošte od 5 do 16 novembra 2010 godine, potpuno u skladu sa Pravilom Br. 15 CIK-a o privremenim i vanrednim izborima. Oslanjajući se na službene informacije CIK-a, jedinica Službe Glasaca unutar ove institucije, poslala je 2546 službene informacije, formulare i sve potrebne informativne materijale glasačima u prethodnim izborima, u 26 država. Takodjer, poslato je 900 formulara za registraciju i informativni materijal u 45 tačaka –

centara za raspodelu u 24 države. Potrebne informacije i formulari objavljeni su u službenom web sajtu CIK-a.

Do završetka perioda registracije, ova jedinica primila je 5015 aplikacija. Od tih usvojeno je 1640 glasača, a odbijeno je 3228. A, 147 aplikacije bile su dvostruke. Ukupni broj glasača u Listi Glasaca van Kosova bio je 1640.

Oslanjajući se na velikom broju građana Kosova koji žive van Kosova, ova brojka glasača jeste više nego simbolična. CIK i ostale državne institucije treba da menjaju pristup, koordinirajući postupke na taj način da bi se olakšale mogućnosti glasanja za sve građane koji zbog različitih razloga žive van Kosova.

EDUKACIJA GLASAČA

Što se tiče edukacije glasača, CIK je lansirao kampanju senzibilizacije, koja je trajala 25 dana. U njoj je obuhvaćeno preko hiljadu televizijskih prenosa. Bilo je prenosa i u lokalnim televizijama. Ako polazimo od činjenice da je broj nevažećih glasačkih listića bio vidno manji nego u prethodnim izborima, može se smatrati da je ova kampanja dala do neke mere svoje plodove.

IZBORNA KAMPANJA

Oslanjajući se na Izbornom Pravilu CIK-a sa Br. 15/2010 o vanrednim izborima i prevremenim izborima, izborna kampanja bila je skraćena na samo deset (10) dana i završava se jedan (1) dan pre dana izbora.

Duh izborne kampanje bilo je relativno tiho. Izborna kampanja u njenoj celini odvijala se slobodno i bez neke smetnje u svim mestima koja su monitorisana od strane posmatrača Demokratija na Delu, izuzev nekog sporadičnog incidenta (izolovanog) koji se desio, kao u slučajevima u (Prizren - dana 02.12.2010, incident u selu Žur prilikom održavanja izborne aktivnosti AAK i Liste "Dr. Ibrahim Rugova", zatim dva odvojena incidenta, manjih srazmera u Mitrovici, jedan prilikom okupljanja AKR-a i drugi u Šipol Mitrovice).

Takodjer prilikom ove izborne kampanje, beleženi su neki slučajevi gaženja etičkog kodeksa od strane izbornih subjekata i od strane njihovih kandidata. Takvi slučajevi bili su: Oštećenje propagandnog materijala od strane političkih partija, upotreba javnih resursa, prisustvo dece u mnogim aktivnostima političkih subjekata, postavljanje propagandnog materijala na javnim objektima, zabranjene radnje od strane Civilnih Službenika, uvredljiv rečnici pretnje, pa sve do neprijavlivanja kalendara aktivnosti političkih subjekata u OIK.

I ako je vreme bilo veoma ograničeno za izbornu kampanju (samo 10 dana), medjutim, primećeni su veliki troškovi političkih subjekata u toku izborne kampanjem a posebno od strane velikih

partija. Demokratija na Delu podstiče sve nadležne institucije da precizno sprovede sve zakonske odredbe u vezi proveravanja finansijskih izvora izborne kampanje.

IZBORNA TIŠINA

Izbornom tišinom podrazumeva se vreme od 24 sata pre početka procesa glasanja, gde se zabranjuje svaka vrsta izborne propagande. U ovim izborima poštovana je izborna tišina, ali bilo je slučajeva kada se posebno na dan glasanja, gde ne samo da su komisionari političkih subjekata vršili propagandu u biračkim centrima i brojanja, već su evidentirani i slučajevi kada su neovlašćena lica stajala u biračkim centrima vršeći propagandu za određene političke subjekte.

GLASANJE 12 DECEMBRA 2010

Priprema biračkih mesta

Oslanjajući se na izveštavanja posmatrača Demokratije na Delu, priprema biračkih mesta na dan izbora 12 decembra 2010 u najvećem delu biračkih mesta ili 84,9% od kojih u određenom vremenu, počele su između 06:00 – 07:00 časova. Međutim u 10% biračkih mesta evidentirana su zakašnjenja u aspektu pripreme biračkih mesta, i u ovim slučajevima odvijale su se u vremenu od 07:00 – 08:00. Najviše zakašnjenja vezano sa biračkim mesta nailaze se u Opštini Prizren, u 49 istih, zatim u Opštini Priština – 25, i u Opštini Drenas u 17 biračkih mesta. Također, ista zakašnjenja, u 14 biračkih mesta nailaze se u Opštini Skenderaj i Podujevo, koji broj ako se upoređuje sa opštim brojem biračkih mesta u ovim opštinama, čini 20% u Opštini Skenderaj odnosno 13% istih u Opštini Podujevo. Sa druge strane izveštava se i za jedno biračko mesto u Opštini Skenderaj gde su pripreme na biračkom mestu počele posle 08.00. časova

	Početak priprema na glasačkim mestima u određenom vremenu	zakašnjenja	
Opština:	06:00 – 07:00	07:00 – 08:00	Pas orës 08:00
Prizren	155	49	
Priština	195	25	
Drenas	42	17	
Skenderaj	55	14	1
Podujevo	93	14	
Mališevo	56	9	
Suva reka	73	7	
Peć	115	7	
Vučitrn	83	7	
Dragaš	47	6	

Tabela 1. Pregled Opština gde se nailazi najveća zakašnjenja oko priprema biračkih mesta.

Zakašnjenja oko priprema biračkih mesta, u velikoj meri uticale su na njihovo otvaranje na vreme. Otvaranje biračkih mesta već pre sedam časova. Izveštava se da se desilo u 32,8% svih biračkih mesta, sa druge strane u 63,8% biračkih mesta, njihovo otvaranje desilo se jednim zakašnjenjem, odložeći vreme otvaranja od 07:00 – 08:00⁴. U deset biračkih mesta, od kojih tri u Opštini Uroševac i po jedno u Opštini Dragaš, Gnjilane, Mitroviica, Podujevo, Prizren, Suva Rekaha i Vučitrn, izveštavaju se zakašnjenja oko otvaranja biračkih mesta, koje su trajale od 08:00 – 10:00 časova.

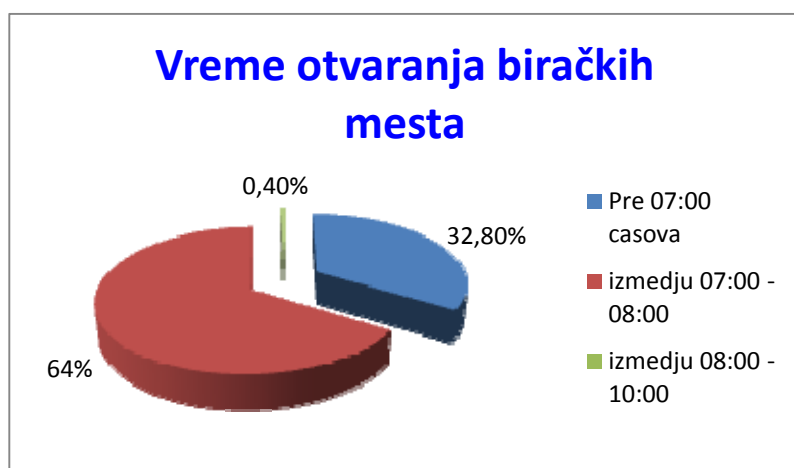

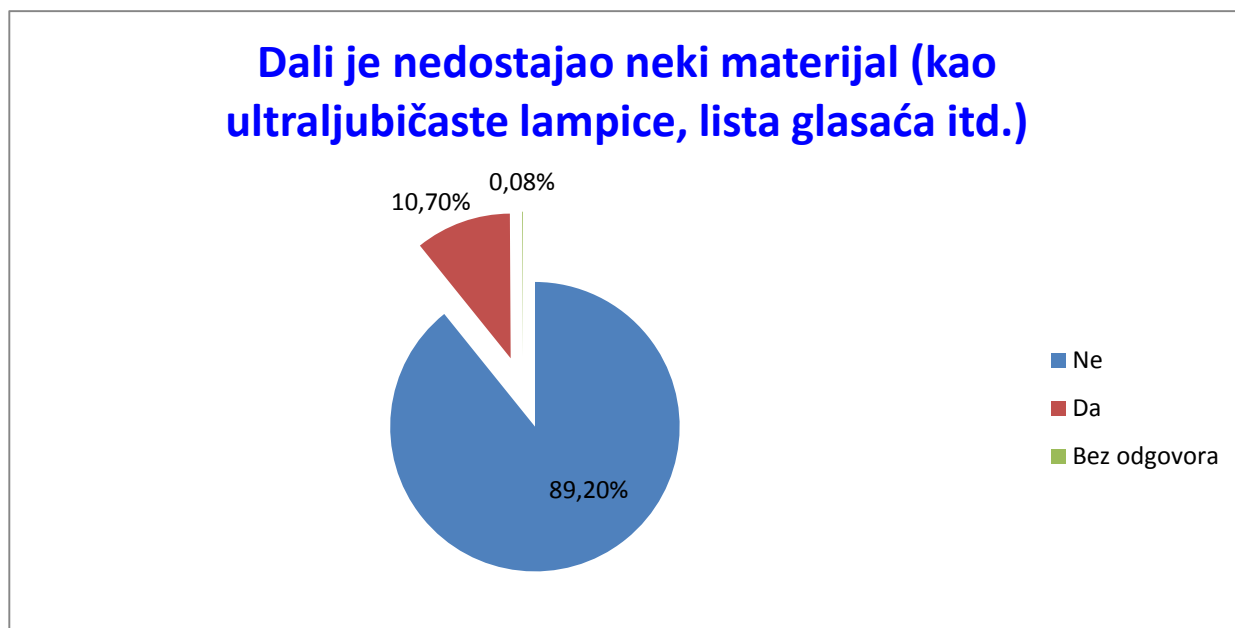
Figura 1, Prikazivanje rasporeda vremena otvaranja biračkih mesta.

U oko 7% biračkih mesta, njihova priprema u aspektu odstranjivanja propagadnog izbornog materijala u daljini od 100 metara dalje od biračkog mesta nije poštovana. Prema broju biračkih mesta, najviše slučajeva ove prirode gaženja, primećuju se u Opštini Priština i Prizren, sa po 17 biračkih mesta. Odraženo u procentima, prednjači opština Istog sa 16% biračkih mesta, gde nije bio odstranjivan propagandistički materijal, zatim sledi Opština Skenderaj sa 14% biračkih mesta, gde se nailazi u ovom fenomenu.

Potrebni izborni materijali unutar i van biračkog mesta kao i informacije o načinu glasanja, liste političkih subjekata ili liste kandidata unutar kabine za glasanje, bile su postavljene u najvećem delu biračkih mesta. Izveštava se samo za 13 slučajeva, gde su nedostajali ovi materijali. Gde se najveći broj nalazi u Opštini Prizren – svega pet, dva biračka mesta u Opštini Suva Reka kao i po jedan slučaj u Opštini Dečane, Dragaš, Drenas, Peć, Podujevo i Priština. U ovom kontekstu činjenica koja najviše uznemirava jeste nedostatak liste kandidata unutar kabina gde se glasa, i to u deset biračkih mesta, od kojih četiri se nalaze u Opštini Suva Reka, dve u Opštini Prizren i sa po jednim biračkim mestom u Opštini Drenas, Peć, Podujevo, Prizren i Vučitrn.

⁴ Na osnovu formulara Demokratije na Delu, ne može se tačno odrediti u minutima koliko je trajalo zakašnjenje između 07:00 - 08:00 časova.

Od ostalog tehničkog materijala, kao što su ultraljubičaste lampice, lista glasaća i ostalo, evidentirano je da je nedostajao u 10% biračkih mesta. Osim nedostatka ovih materijala, izveštavaju se slučajevi i ako su prisutni, materijali kao lampice, nisu bile potpuno funkcionalne, ili sprej - koji nije bio od adekvatnog kvaliteta.

Figura 2, Nedostatak raznih materijala, kao što su ultraljubičaste lampice, ili liste glasaća, izražene u procentima za sva glasačka mesta.

Što se tiče broja kabina za glasanje, u najvećem delu ili u 83,1%, u svakom glasačkom mestu bilo je po dve kabine gde bi se odvijalo glasanje. U 2,7% glasčkih mesta bila je prisutna samo jedna kabina, a u najgorim slučajevima ili na 1,8% prilikom pripreme glasačkog mesta nije bilo nijedne kabine na glasčkom mestu.

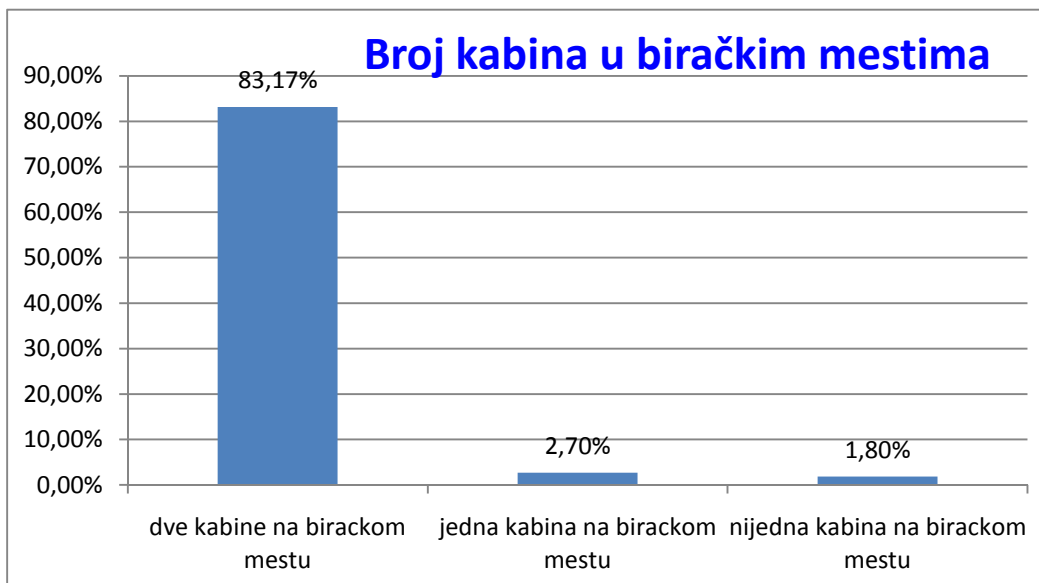

Figura 3, Procentualno prikazivanje broja kabina u biračkim mestima.

I ako se proces glasanja pretežno odvijao u školskim objektima u celoj zemlji, ne baš svi objekti, nisu osigurali jedan adekvatan pristup licima sa posebnim potrebama na biračkom mestu. U Više od jedne trećine biračkih mesta ili u 34,2% nije bio obezbedjen pristup za ovu kategoriju stanovništva, učinivši je na ovaj način otežavajućim proces glasanja za njih.

Pre nego što su postavljene sigurnosne trake u sanducima, članovi biračkog mesta trebali su da upoznaju prisutne posmatrače na biračkom mestu da je ovaj sanduk prazan. U 18 biračka mesta gde se glasalo 12 decembra, neposredno su postavljene sigurnosne trake, bez verifikacije dali je sanduk prazan. Sa druge strane u sedam biračka mesta, dve u Opštini Kamenica i po jedna u Opštinama Djakovica, Gnjilane, Drenas, Peć, i Prizren, članovi SBM nisu uopšte zatvarili sanduke sa sigurnosnim trakama. Ovim Opštinama dodaju im se još tri biračka mesta, gde ovime sada imamo broj od svega 10 biračkih mesta, gde serijski brojevi sigurnosnih traka nije bio upisan u određenoj knjizi.

Proces glasanja, predstavlja se da je bio dosta transparentan, samom činjenicom da osim misije za monitorisanje - Demokratije na Delu, u velikoj meri monitorisan je i od posmatrača političkih subjekata, posmatrača NVO-ja, međunarodnih posmatrača i od strane medija. Ako se upoređuju politički subjekti, najveći broj posmatrača imali su politički subjekti: Demokratska Partija Kosova i Demokratski Savez Kosova, koje su pokrivale preko 90% biračkih mesta sa njihovim posmatračima. Politički subjekat Aleansa za Budućnost Kosova bila je treća prema broju angažovanih posmatrača i obuhvatila je procenat od 79,8% biračkih mesta, zatim Pokret Samoopredeljenje postavila je posmatrače na 77,3% biračkih mesta, AKR na 66,7%, dok manje posmatrača imali su LDD i FER na 30%. Takodjer, proces glasanja bio je monitorisan i od strane međunarodnih posmatrača, kao i od strane medija sa 13% biračkih mesta.

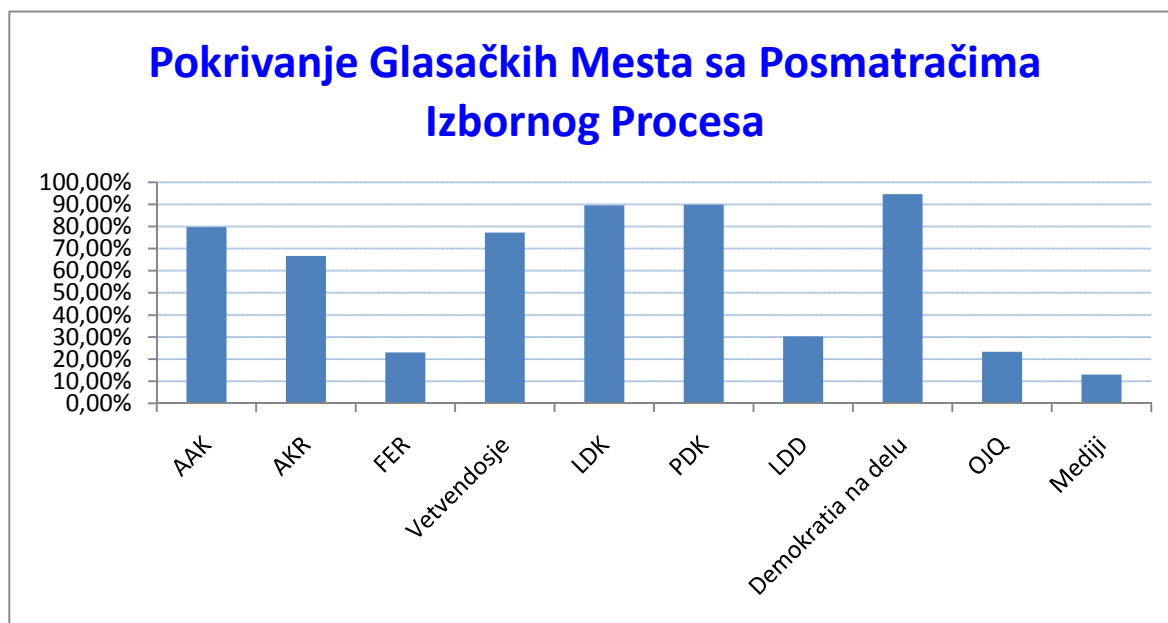

Figura 4, Procentualno prikazivanje posmatrača u izbornom procesu.

Osiguranje tajnosti glasa

Načelo za tajno glasanje u jednom broju biračkih mesta nije bio poštovano. Jer postavljanje kabina bila je na taj način koja nije obezbedila tajnost glasanja. Kao pojavu nailazimo je u Opštini Podujevo, na tri biračka mesta, zatim u Opštini Obilić, Peć, i u prištini, sa po dva biračka mesta i sa po jednim biračkim mestom u Opštini Uroševac, Kosovo Polje i Kamenica.

Članovi Odbora Biračkog Mesta

U biračkim mestima koja su posmatrana od strane Demokratije na Delu, bilo je angažovano svega 15 465 članova Saveta Biračkih Mesta, ili u proseku po sedam članova u biračkom mestu. Naprotiv ove činjenice, za 46 biračka mesta izveštavani su slučajevi kada je u biračkim mestima bilo prisutno manje od tri člana Saveta Biračkog Mesta. Što se tiče polnog aspekta, od ovog opšteg broja članova, 12 192 članova ili 78,8% pripadaju muškom polu, dok samo 2978 ili 19,2% ženskom polu.

Figura 5, Procentualno prikazivanje polnog predstavljanja članova SBM-a

Predstavljanje žena, kao deo članova SBM-a razlikuje se zavisno od Opštine, tako da se veoma dobro predstavljanje primećuje u Opštini Ranilug, gde su 42,8% članova žene, zatim sledi Opština priština sa 33,1%, Peći i Kosova Polja sa oko 27% članova SBM-a ženskog pola. Sa druge strane, najmanje žena kao članovi SBM-a beleži se u Opštini Dragaš sa 2,9%, a najgora situacija je u Opštini mamuša, gde su svi članovi SBM-a muškarci.

Proces glasanja

U formularima posmatrača Demokratija na Delu, koji su monitorisali proces glasanja, naišlo se na neka gaženja koje su karakterizovane na osnovu odgovarajućih procedura glasanja. Članovi SBM-a u velikoj su meri poštovali procedure glasanja, počevši od procedure kontrolisanja boje na prstu, pečatiranje glasačkih listića, kontrolisanje dokumenata identifikacije, obavezno potpisivanje glasača u listi, pečatiranje glasačkih listića pre nego što se daje glasačima, prskanje prsta kao i stavljanje u kuvertama glasačke listiće „odbijene“ od strane posmatrača.

Kontrolisanje boje na prstu, kao procedura, uvek se poštovala od strane komisionara biračkim mesta u 94% biračkih mesta, pretežno poštovano je u 3,4% biračkih mesta, dok u sedam biračkih mesta, izveštavani su slučajevi kada se retko kontrolisala boja od strane komisionara. Ova biračka mesta bila su dva u Opštini Gnjilane i po jedno u Opštini Uroševac, Drenas, Mališevo, Štrpce i Vučitrn. Slični procenat poštovanja procedura od strane komisionara, beleže se i u aspektu kontrole dokumenata i potpisivanja u listi, ili pečatiranje glasačkih listića, sa oko 96% slučajeva uvek se realizovao.

Procedure glasanja	Procenat biračkih mesta gde se uvek poštuju odgovarajuće procedure
Kontrola boje na prstu	94%
Potrebna kontrola dokumenta identifikacije	96,7%
Potpisivanje glasača u listi glasača	96,6%
Pečatiranje glasačkih listića pre nego što se daje glasačima	96%
Prskanje prsta bojom	95,2%

Tabela 2, Procentualno prikazivanje procedure glasanja od strane članova SBM-a

Izveštavanjima od strane posmatrača DnV, neka od gaženja procedura glasanja učinjene su i od strane glasača. Tako da, beleže se slučajevi u 18 biračka mesta, gde su glasači odbijali da im se prska prst pre glasanja. Takvo gaženje predstavlja se kao pojava u raznim opštinama, ne izražavajući neko vidno fokusiranje u nekom odredjenom regionu. Takodjer, evidentiraju se svega 175 biračkih mesta, ili 8,1% biračkih mesta gde su glasači javno glasali izvan kabina za glasanje. Najčešće se ovi slučajevi izveštavaju da su se desili u Opštini Gnjilane, svega u 16 biračkih mesta, zatim u Opštini Lipljane sa po 15 i 14 biračkih mesta u Opštini Priština, Mitrovica i Prizren. Takodjer, dosta često kao gaženje javlja se Opštini Vitija, svega 12 biračka mesta, ili u 20,6% biračkih mesta ove Opštine.

Pitanja	Broj glasačkih mesta gde se nailaze pitanje
Odbijanje za prskanje prsta od strane glasača	18
Javna glasanja	175
Isto lice pomaže više od jednog glasača sa posebnim potrebama	570
Porodična glasanja	1559

Tabela 3, neka pitanja gde se glasači obuhvataju u gaženjima pravila glasanja.

Pojava asistiranja više glasača koji imaju potrebe za asistenciju od strane jednog lica, često puta se pojavila na dan izbora 12 decembra 2010 godine i obuhvata procenat negde od 27,5% glasačkih mesta, gde se i evidentiraju ovi slučajevi. I ako ne predstavlja jedno direktno gaženje komisionara, oni su trebali da budu odgovorni u sprečavanju ovog fenomena. Ovaj fenomen najviše se pojavio u Opštini Priština, u 48 glasačka mesta i u Opštini Prizren u 42 glasačka mesta. Vredi napomenuti i veliku pojavu ovog fenomena u Opštini Drenas, gde se javlja sa 57,6% glasačkih mesta, i to u Skenderaj sa 47,1% glasačkih mesta.

Porodična glasanja

Jedan fenomen koji ugrožava pravo na tajno glasanje i koji se javlja skoro u svim organizovanim izborima, do sada jeste takozvano porodično glasanje. Pojava ova, kada nekoliko lica izgovorom o porodičnoj vezi, glasaju u isto vreme i u jednoj kabini glasanja, onemogućavajući na ovaj način očuvanje tajnosti glasa. Kao pojava, prilikom izbora 12 decembra, izveštava se da se ovaj fenomen pojavio do 72% u biračkim mestima, bez nekog izraženog koncentrisanja u nekoj posebnoj Opštini. Prirodno, najviše slučajeva po pitanju broja, izveštavaju se slučajevi u Opštini Priština, zbog velikog broja biračkih mesta u ovoj Opštini, u svega 169 biračka mesta, takodjer i u Opštini Skenderaj u 94,2% biračkih mesta, gde se izveštava da se naišlo na slučajeve porodičnih glasanja.

Takodjer, asistiranje glasača od strane posmatrača, izveštava se da se bilo 18% u biračkim mestima. Kao pojava, najviše se pojavila u Opštini Prizren, u 39 biračka mesta, sledi Opština Priština sa 37 biračkih mesta.

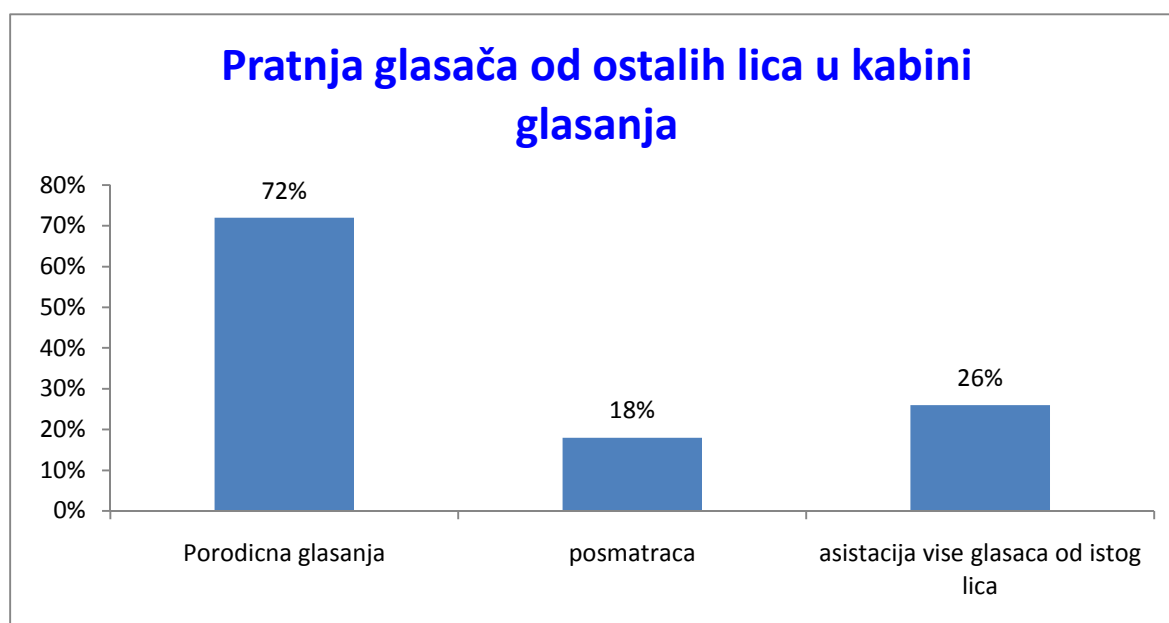

Figura 6, prikazivanje procenata u glasačkim mestima, gde su glasači bili u pratnji od strane ostalih lica u kabini glasanja.

Ambijent Glasanja

Izborni proces u Parlamentarnim izborima 12 decembra 2010 godine odvijao se u jednom mirnom ambijentu i sa odredjenim brojem evidentiranih incidenata. U 16 glasačka mesta, tri u Opštini Djakovica, po dva u Opštini Obilić. Mitrovica, Peć i po jedan slučaj u Opštini Suva Reka, Elez Hanu, Klini, Vitija, Drenasu i Mališevu, evidentiraju se neki incidenti koji za sreću nisu praćeni nasiljem ili zlostavljanjem. Od razloga nanošenja ovih incidenata, izveštava se da je bilo tenzija i neslaganja

između partijskih posmatrača i članova SGM-a, odbijanje od strane glasača za prskanje prsta, pritisak nad posmatračima DnV ili sprečavanje glasanja zbog nedostatka električne enenergije.

U 48 glasačkih mesta, ili manje od 1% glasčkih mesta, izveštavano je o slučajevima ometanja procesa glasanja, u ovom aspektu najviše slučajeva izveštavano je da su se desile u Opštini Drenas.

Mirna Atmosfera u glasačkim mestima nije očuvana do završetka procesa u 100 glasačka mesta, pretežno zbog političke propagande unutar glasačkog mesta zbog prouzrokovanih gužvi u hodnicima, ili tenzija između posmatrača i članova SGM. Propaganda u glasačkim mestima primećuje se u 32 glasačka mesta, od kojih najčešće u 6 glasačka mesta u Opštini Gnjilane, zatim u 4 glasačka mesta u Opštini Peć i sa po tri glasačka mesta u Opštini Klina i Vitija. Prenagomilavanje biračkih mesta sa glasačima, izveštava se da je evidentirano oko 30% biračkih mesta, gde je dominirala Opština Priština u 68 biračka mesta kao i Opština Podujevo u 48 biračka mesta. Također, među faktorima koji su uticali na remećenje mirnog procesa glasanja, bili su i pokušaji da se glasa više od jednog puta, ili da se asistira prilikom glasanja kao i povremeno isključenje električne energije.

Proces brojanja

Oslanjajući se u Strategiji Monitorisanja Izboru 12 decembra 2010 godine, posmatrači koji su posmatrali dan izbora, u toku procesa brojanja bili su zamenjeni sa posmatračima Demokratije na Delu, koji bi posebno monitorisali proces brojanja glasova.

- Vreme završetka glasanja

U više od polovine biračkih mesta, proces glasanja završio se između 19:00 – 20.00 časova, dok u 36.3% biračka mesta bile su zatvorene od 18:00 – 19:00⁵. Samo u 11 biračka mesta trajala su zakašnjenja do 21.00 časova, i u 16 biračka mesta izveštavalo se o zakašnjenjima i posle 21.00 časova. Naprotiv ove činjenice, 85,5% glasača koji su čekali u red radi glasanja, i ako se zatavaralo biračko mesto, dozvoljeno im je da glasaju, samo u 8 biračka mesta nije se dozvolilo da glasaju, i ako je bilo glasača koji čekaju u red da bi glasali, i to u Opštini Peć i Djakovica, sa po tri prijavljena slučaja.

---

⁵ Izražena razlika u minutima između 18.00 – 19.00 časova i 19.00-20.00 časova, ne može da se proceni od popunjenih formulara posmatrača.

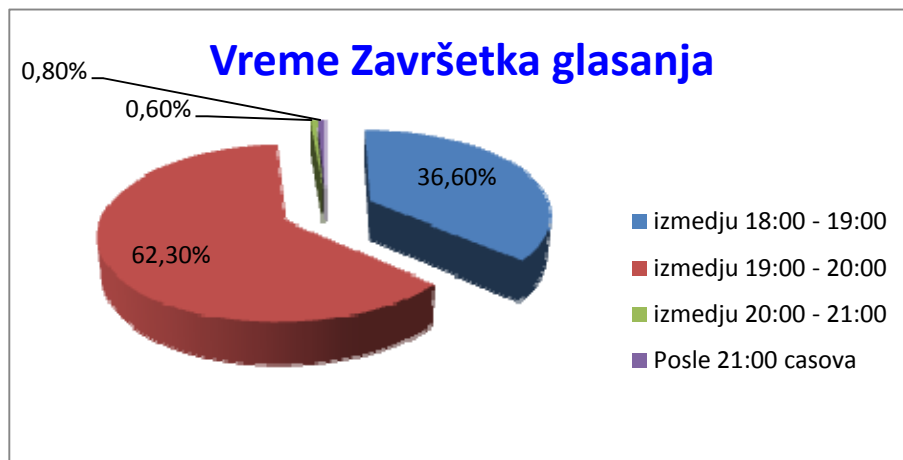

Figura 7, Prikazivanje u procentima vremena završetka glasanja u biračkim mestima koja su posmatrana od DnV.

- Transparentnost Brojanja

Kao i proces glasanja, takodjer i proces brojanja glasova bio je veoma transparentan, jer je monitorisan od strane posmatrača političkih subjekata i od strane NVO-ja. Osim mreže NVO-a, Demokratija na Delu koja je pokrila sva biračka mesta, i politički subjekti pokrivali su jedan veoma veliki deo biračkih mesta. Tako da, 92% biračkih mesta bila su pokrivena od strane posmatrača dva najveća politička subjekta, Demokratske Partije Kosova i Demokratskog Saveza Kosova. Zatim, prema broju posmatrača Aleansa za Budućnost Kosova sa rangira se sa 87,3% pokrivenih biračkih mesta. Aleansa Kosova e Re sa 77,7%, biračkih mesta, Samoopredeljenje sa 69% i LDD sa 48.4%. Politički subjekat sa najmanje posmatrača bio je FER koji je pokrivaio samo 33,8% biračkih mesta.

U pet biračkih mesta evidentirana su i neovlašćena lica koja su stajala unutar biračkog mesta u toku procesa brojanja, ovakve pojave bilo je po jedan slučaj u Opštini Obilić. Priština, Prizren, Mitrovica i Vitija. Dobar uvid u proceduri brojanja bio je osiguran u većini biračkih mesta, osim u 22 biračka mesta gde posmatrači nisu imali mogućnost da najbolje monitorišu brojanje zbog pozivije gde su bili smešteni od strane komisionara na biračkim mestima.

- Procedure brojanja

Od problema koji su se izveštavali i u prethodnim godinama od strane Demokratije na Delu, a koje se ponavljaju i u izborima 12 decembra 2010 godine, jesu one što se tiče ne brojanja i ne registracija neupotrebljivih glasačkih listića, koja se javljaju u 108 biračka mesta na Kosovu, kao i ne brojanje oštećenih i odbijenih glasačkih listića u 121 biračka mesta. Vredi napomenuti da u 81 biračko mesto, oba dva ova gaženja procedura pojavljaju se paralelno, i ona se izveštavaju pretežno u Opštini Priština, u 12 biračka mesta, u Peći u 10 biračka mesta, i u Prizrenu na 8 biračka mesta.

Ostale procedure brojanja, kao kontrola sigurnosnih traka, poštovana je skoro u svim biračkim mestima, ili na 99,5%, i u većini slučajeva, ili 98,4% one su bile netaknute.

Izveštavaju se samo 6 biračkih mesta, ili manje od 1% koje nisu izvršile brojanje i registraciju potpisa u glasačkim listama. Ovakva biračka mesta bila su , po jedno u Opštini Priština, Prizren, Peć, Kamenica, Djakovica i Vitija.

Posmatrači Demokratije na Delu, izveštavaju za nepostavljanje sa strane materiala za glasanje , kao što su glasački listići, markeri, olovke, prilikom brojanja u 16 biračka mesta, a najčešće u Prizrenu, na tri biračka mesta, i u Opštinama Kamenica i Gnjilane , sa po dva biračka mesta.

Procedure brojanja glasova	Procenat biračkih mesta gde se poštuju odgovarajuće procedure
Kontrola sigurnosnih traka pre otvaranja sanduka za glasanje	99.5%
Konstatiranje da su strane netaknute	98.4%
Brojanje i registracija potpisa na glasačkim listićima	99.7%
Brojanje i registracija neupotrebljenih glasačkih listića	94.3%
Brojanje i registracija oštećenih i odbijenih glasačkih listića	95,2%
Verifikacija i registracija sigurnosnih traka	99.4%
Postavljanje sa strane glasačkog materijala (neupotrebljeni glasački listići, odbijeni, pečati, liste glasača, markeri, olovke)	99.1%
Postavljanje sa strane neupotrebljivih listića	99.6%

Tabela 4, prikaz poštovanja procedura brojanja u biračkim mestima.

Postavljanje po strani nevažećih glasačkih listića u toku procesa nije bio poštovan u sedam biračka mesta. Takodjer, u sedam biračka mesta, izbrojeni glasovi nisu bili uneti u plastičnoj transparentnoj vreći. Od gore navedenih biračkih mesta, izveštavaju se dva, jedno u Opštini Kamenica a drugo u Prizrenu, u kojima se paralelno evidentiraju dva gaženja.

75,1% dvostrukih biračkih mesta, izvršila su brojanje otvorenih koverata, odvojeno i njihovo označavanje kao nevažeći, samo u 71 biračko mesto nije postupano ovako.

Brojanje glasova u 80,6% biračkih mesta bio je završen pre ponoći, dok od ponoći pa sve do 06:00 časova bio je završen proces brojanja u 15.8% biračka mesta.

- **Žalbe oko brojanja**

Odluke članova OBM-a o glasačkim listićima koji su sumnjivi, u većini slučajeva, procenjuje se da su većini slučajeva bile pravedne. Izveštavaju se 53 biračka mesta, ili 2.6% u kojima posmatrači Demokratije na Delu, procenjuju da su ove odluke retko bile pravedne.

U aspektu neslaganja oko odluka vezano sa sumnjivim glasačkim listićima, u 89.3% slučajeva gde je bilo neslaganja, one su bile beležene u adekvatnoj knjizi. Slučajevi kada su se ta neslaganja retko beležile u adekvatnoj knjizi, pojavljaju nam se u 61 biračko mesto.

Posle završetka procesa brojanja, skoro 1% biračkih mesta, ili tačnije u 18 biračka mesta, bili su osporeni rezultati od strane nekog predstavnika ili posmatrača. Žalbe su najčešće pojavile od strane posmatrača političkih subjekata. Pretežno priroda žalbi ili njihove pretenzije bile su u tome da se neki sumnjivi glasovi proglašavaju nevažećim, zatim žalbe za pogrešno brojanje glasova i zahtevi za ponovno brojanje na biračkom mestu, netransparentnost prilikom brojanja glasova kandidata za poslanike, žalbe u vezi kretanja posmatrača prilikom njihovog ulaza-izlaza od biračkog mesta.

Procena procesa brojanja od strane posmatrača

Na osnovu procene posmatrača procesu brojanja, izveštava se o jednom odredjenom broju neregularnosti prilikom ovog brojanja, koje su u velikoj meri uticale na finalnom rezultatu. Od izveštavanja posmatrača Demokratije na Delu najviše neregularnosti evidentiraju se u slučajevima kada glasački listići u sanduku prelaze broj potpisanih u registru glasača u Opštini Skenderaj i Drenas. Takodjer, izveštava se za slučajeve falsifikovanja potpisa u Konačnim Listama Glasača (gde jedno je lice potpisao za ostala lica). Ako se obračuna vreme glasanja u ove dve Opštine gde se izveštavaju neregularnosti, proizilazi da je vreme procesa glasanja za jednog glasača bilo samo 1.35 minuta, medjutim potreban prosek glasanja procenjen je da bi trebalo da bude 5-7 minuta. Identifikovani su slučajevi izlaska 100% svih glasača registrovanih u listi glasača. Takodjer evidentirana su oko 27 biračka mesta u Drenasu, gde je procenat izlaska bio 90% registrovanih glasača, dok u Skenderaj skoro sva biračka mesta prešle su ovu brojku. Identifikovani su neki slučajevi gde je broj izlaska glasača koji trebaju da glasaju, bio u zaokruženim brojkama, kao napr. (300, 500, 400 itd). Ostale beležene neregularnosti u izveštajima posmatrača, jesu i neobjavljivanje rezultata na vrata biračkog mesta, sa po jednim biračkim mestom u Opštini Mitrovica, Uroševac, Prizren, Kosovo Polje ili Gnjilane. Takodjer, neregularnosti pojavile su se i od strane posmatrača političkih partija, u slučajevima kada vrše pritisak nad komisionarima biračkog mesta za ubrzano brojanje glasova kao i u slučajevima njihovog ulaska-izlaska u biračkom mestu prilikom brojanja glasačkih listića.

Posmatranje transporta glasačkih sanduka

Osim monitorisanja procesa brojanja i glasanja od 12 decembra 2010 godine, posmatrači Demokratije na Delu monitorisali su i proces prikupljanja sanduka za glasanje od biračkih centara, u delu prikupljanja u Oštinskim Izbornim Komisijama (OIK) kao i transport ovih sanduka do Centra za brojanje i rezultata (CBR.) u Kosovom Polju. Osim označavanja vremena dolaska sanduka u OIK, takodjer u fokusu monitorisanja bilo je i označavanje sanduka sa crnom flekom ili njihovo postavljanje u karantinu. Nakon dostizanja svih sanduka u Opštinskim Izbornim Komisijama, monitori Demokratije na Delu svojim prevoznim sredstvima krenuli su da prate konvoj

koji će ove sanduke transportovati do Centra za Brojanje u Kosovom Polju. Tokom celog puta vršena je pratnja konvoja i takodjer je beleženo vreme njegovog stizanja na mestu destinacije, u Centru za Brojanje – Kosovo Polje, a to je bilo u ranim jutarnjim časovima 13 decembra 2010 godine. I ako je bilo planirano da se monitorišu sve 37 Opštine Kosova, Demokratija na Delu monitorisala je svega 32 Opštine, jer tri opštine na severu Kosova (Zvečan, Leposavić i Zubin Potok) nisu bile monitorisane zbog bezbednosnih razloga. Takodjer sanduci iz Opština Vitija i Orahovac nisu bile monitorisane, jer zvaničnici Opštinskih Izbornih Komisija nisu dozvolili prisustvo monitora Demokratije na Delu u prostorijama Opštinske Izborne Komisije, gde se prikupljavaju sanduci, sa obrazloženjem o nedostatku prostorije sa stajanje. Izveštavanja od strane posmatrača Demokratije na Delu u vezi monitorisanja transporta glasačkih sanduka, ne daju neki izveštaj o zakašnjenjima ili zaustavljanima konvoja usput do CBR. Izveštavanja u vezi sanduka koje su imale crnu fleku, jesu od deset biračkih mesta, kojom su prilikom komisionari pogrešno ubacili sve materiale, obuhvativši i i knjige glasača u sanducima, ili zbog toga što su greškom postavljene sigurnosne trake.

PONOVNO GLASANJE 9 JANUARA 2011

Posle donetih odluka od strane Izbornog Panela za Žalbe i Predstavke (IPŽP), u vezi žalbi političkih subjekata i organizacija civilnog društva o manipulaciji izbornog procesa od 12 decembra 2010 godine, Centralna Izborna Komisija donela je odluku o proglašenju ponovnih izbora u tri Opštine i u dva biračka centra dana 09 januara 2011godine. Tako da, ponovne izbore imali smo u Opštini Skenderaj, Drenas i Dečane, dok u Opštini Mališevo i Lipljan glasalo se samo u jednom biračkomcentru, i to u Laškadrenovac i Mališevo kao i u jednom biračkom centru u Šalji Ljipljana. Ponovno glasanje organizovano je u ukupno 185 biračka mesta, koja su bila monitorisana od strane Demokratije na Delu.

Priprema biračkih mesta

Priprema biračkih mesta u toku procesa ponovnog glasanja 9 januara 2011 godine u 80,5% biračka mesta izvršen je izmedju 06:00 – 07:00 časova. U ovom procesu angažovano je svega 1335 članova Odbora biračkih mestaa, sa jednim prosekom od sedam (7) članova biračkih mesta. Što se tiče polnog aspekta, od ovih 1335 članova Odbora biračkih mesta, 1091 ili 81,7% bili su muškarci i samo 219, ili 16,4% bile su žene, što ponovo predstavlja jedno nezadovoljavajuće polno predstavljanje.

I u toku procesa ponovnog glasanja, javljaju se slučajevi nerugularnosti, koji su vidno manji, uporedo sa neregularnostima koja su evidentirana 12 decembra 2010 godine.

Informacije u vezi načina kako treba da se glasa, liste političkih subjekata kao i liste kandidata, unutar kabine nisu bile postavljene samo u jednom biračkom mestu u Opštini Skenderaj. Nedostatak ostalih materijala, kao ultraljubičaste lampice, lista glasača, izveštava se da su

nedostajali prilikom pripreme biračkih mesta u 4 biračka mesta u Opštini Skenderaj, dva u Opštini Drenas i jedno biračko mesto u Opštini Dečane, što ukupno čini 3,7% biračkih mesta gde se ponovno glasalo 9 januara. Prosečni broj kabina bio je dva, za jedno biračko mesto, izveštavaju se 5 slučajeva gde je u biračkim mestima bila samo po jedna kabina. Sa druge strane, evidentiraju se samo dva slučaja, jedno u biračkom mestu u Opštini Skenderaj i drugi na biračkom mestu u Opštini Drenas, gde kabine nisu obezbedile tajnost glasanja.

Procedure, kao pokazivanje praznog sanduka pre glasanja sa sigurnosnim trakama kao i registrovanje serijskih brojeva u odgovarajućoj knjizi, poštovano je u svim biračkim mestima.

Proces, osim monitorisanja od strane Demokratije na Delu, bio je monitorisan i od strane posmatrača političkih subjekata, posmatrača organizacija civilnog društva kao i od strane međunarodnih posmatrača i medija. Primećuje se jedno povećano prisustvo međunarodnih posmatrača, koji su pokrivali više od polovine biračkih mesta, odnosno 54,3% biračkih mesta.

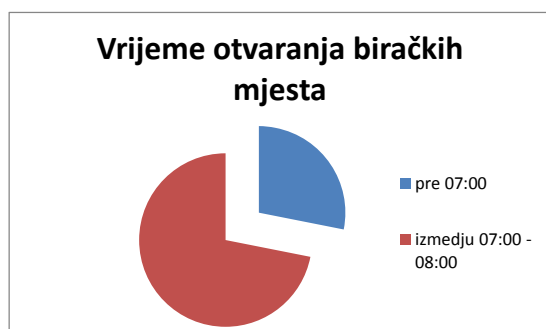

Figura 8, Grafički pregled u procentima vremena otvaranja biračkih mesta 9 januara 2011 godine.

Ambijenat glasanja

Ambijenat glasanja u toku procesa ponovnog glasanja 9 januara 2011 godine pojavljuje se kao tihi, i akose evidentiraju slučajevi kvarenja ove tihe atmosfere u biračkom mestu. Proces glasanja, zbog raznih razloga bio je ometan u šest biračka mesta, po dva biračka mesta u svakoj opštini, gde je održano ponovno glasanje. U Opštini Drenas, u četiri biračka mesta, takodjer nailazi se na remećenje tihe atmosfere glasanja, pretežno zbog isključenja električne energije ili pokušaja da se glasa više od jednog puta.

Od strane posmatrača Demokratije na Delu, izveštavaju se četiri biračka mesta gde u OBM-a nisu bila prisutna najmanje tri člana, otežavajući na ovaj način glasanje. Ovakvi slučajevi izveštavaju se u tri biračka mesta u Opštini Skenderaj i jedan slučaj u Opštini Drenas.

Incidenti, takodjer su pratili i ovaj proces ponovnog glasanja. Najviše incidenata izveštavano je u Opštini Skenderaj, svega 11 biračka mesta ili na 15,7% biračkih mesta u ovoj Opštini, kao i u tri biračka mesta u Opštini Drenas i jedno biračko mesto u Opštini Dečane. Razlozi ovih incidenata bili su isti sa onima o kvarenju tihe atmosfere, dodajući ovima i pritiske na posmatrače Demokratije na Delu, i ometanje njihovog slobodnog monitorisanja, što je rezultiralo sa povlačenjem posmatrača u dva biračka mesta u Opštini Drenas, jer se oni nisu osetili bezbednim.

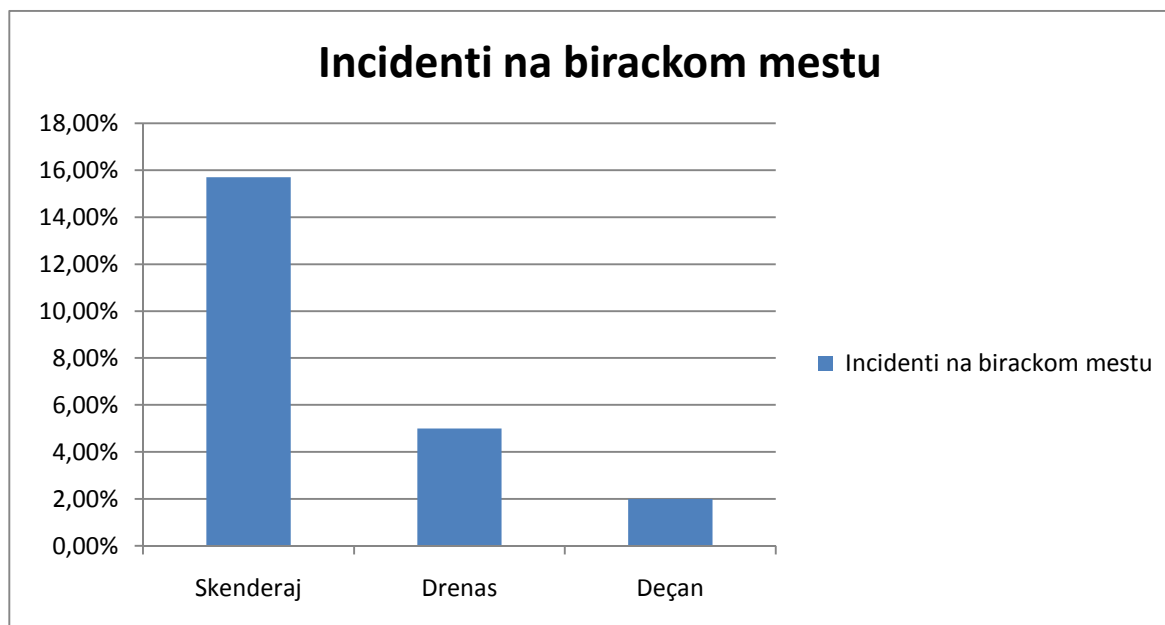

Figura 9, Pregled u procentima izveštavanja incidenata u biračkim mestima za svaku Opštinu gde su organizovani ponovni izbori 9 januara 2011 godine.

Proces ponovnog glasanja praćen je i sa neregularnostima, od koji se primetilo kada jedno lice asistira do deset ostalih glasača u Opštini Skenderaj, zatim slučajevi višestrukog glasanja, kako u Opštini Skenderaj, a i u Opštini Drenas, zaokruživanje određenih kandidata u listi kandidata u Opštini Dečane, ili pak i glasanje bez dokumenata identifikacije, isključenje električne energije, a neki put glasanje i svećama ili ručnim lampama, kao i porodična glasanja, kao fenomeni koji se evidentiraju u tri Opštine, gde su organizovani ovi izbori.

Proces brojanja glasova

Proces glasanja u 33,3% biračkih mesta bio je završen izmedju 18:00-19:00 časova, dok u najvećem delu biračkih mesta ili 64,8% istih, ovaj proces završili su negde oko 19:00 i 20:00 časova.

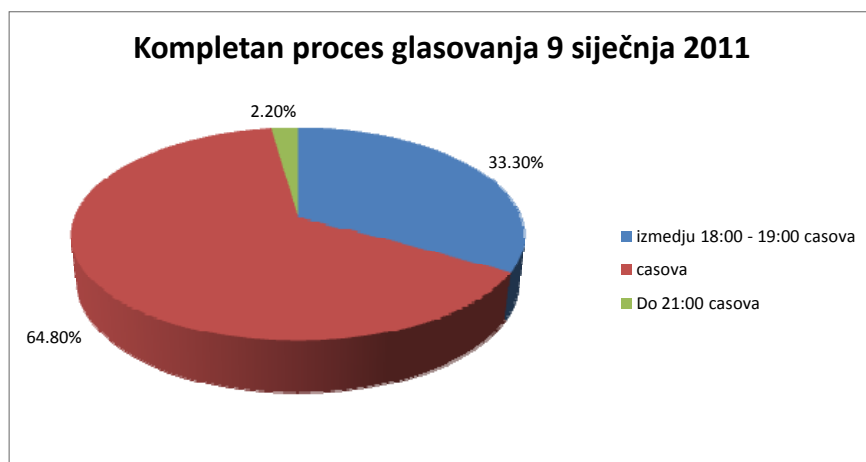

Figura 10, Pregled u procentima vremena završetka

Brojanje glasova evidentira se da je počeo odmah posle zatvaranja biračkog mesta, i to u 95,9% biračkih mesta evidentira se da je brojanje počelo od 19:00 – 20:00 časova, dok, na zakašnjenja nailazimo u 4,1% biračkih mesta ili na 7 biračkih mesta, od kojih šest biračka mesta u Opštini Skenderaj i jedno biračko mesto u Opštini Dečane.

Kao što je proces glasanja bio monitorisan, takodjer i proces brojanja bio je monitorisan od strane posmatrača političkih subjekata, od organizacija civilnog društva, međunarodnih posmatrača i medija.

Dobar uvid procedure brojanja, pretežno je bio osiguran za posmatrače, osim u dva biračka mesta u Opštini Drenas, gde ovaj proces nije bio moguć.

I ako su procedure brojanja prilikom ponovnog glasanja 9 januara 2011 godine bile pretežno poštovane od strane komisionara, ponovo se naišlo u slučajevima gaženja procedura, kao što je slučaj ne brojanja neupotrebljivih glasačkih listića, oko 3% biračkih mesta, ili ne brojanje oštećenih i odbijenih glasačkih listića, oko 5% biračkih mesta.

Proces brojanja, u najvećem delu biračkih mesta ili na 82% istih, bio je završen već pre ponoći, ostavljajući ovako jedan mali broj biračkih mesta, gde je proces nastavljen i posle ponoći.

Na osnovu procene posmatrača, u najvećem delu biračkih mesta ili na 81,3% istih, brojanje je normalno funkcionisalo i bez neregularnosti, dok u drugom delu biračkih mesta naišlo se na neregularnosti, koja su u jednoj meri uticale u konačnom rezultatu.

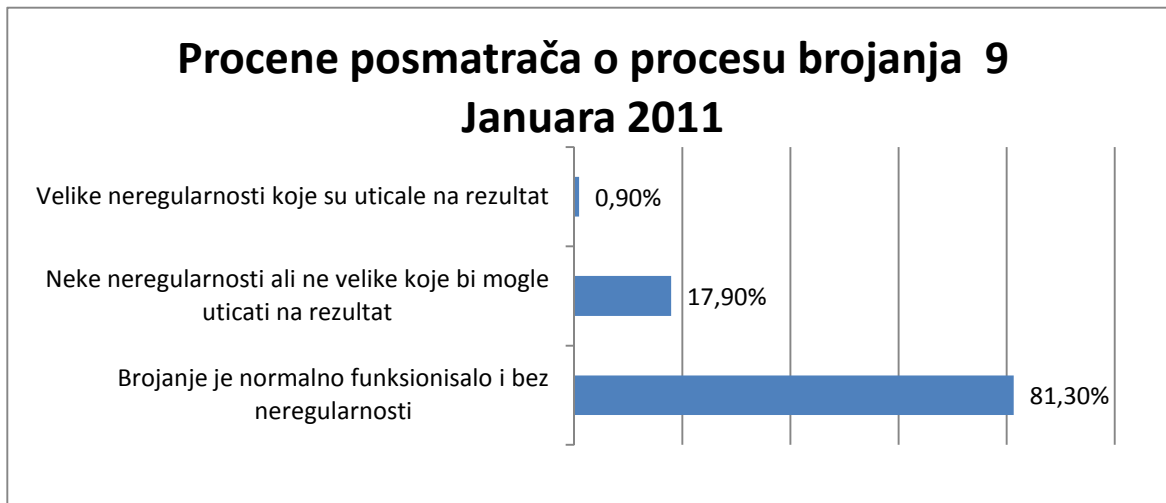

Figura 11, Pregled u procentima posmatrača o procesu brojanja.

Najveće primedbe u vezi ovog procesa tiču se nedostatka električne energije, i mogućnosti manipulisanja glasova, zatim od strane komisionara zaokruživanje glasačkih listića koji nisu imali 5 zaokruženih kandidata, ili pak pokušaj da nevažeći glasovi – prazni, budu važeći, zaokružujući iste, kao i slučajevi kada se potpisi u listi glasača nisu složile sa brojem glasova, ili slučajevi pritiska na posmatrača Demokratije na Delu.

Transport glasačkih sanduka

U toku monitorisanja procesa prikupljanja transporta biračkih sanduka od centara glasanja pa sve do OIK-je, i od iste, monitorisanje njihovog transporta sve do Centra za Brojanje i Rezultate u Kosovom Polju, ne izveštavaju se zakašnjenja ili zaustavljanja konvoja transporta usput.

PONOVNO GLASANJE 23 JANUARA 2011

Posle odluke Vrhovnog Suda za ponovno glasanje u Opštini Mitrovica, Centralna Izborna Komisija donela je odluku, da se glasanje za parlamentarne izbore u ovoj Opštini ponavljaju dana 23 januara 2011 godine. Demokratija na Delu monitorisala je i ovaj izborni proces sa posmatračima, koji su u Opštini Mitrovica dovedeni od ostalih opština Kosova. Uopšte, proces je bio veoma tih, bez izveštavanja o gaženjima, koja bi mogla da oštete ovaj proces.

Priprema biračkih mesta za ponovno glasanje 23 januara 2011 godine, u Opštini Mitrovica, u najvećem delu biračkih mesta, ili na 78,8% istih, izvršen je između 06:00 i 07:00 časova. Ovo je rezultiralo otvaranjem na vreme svih biračkih mesta.

Prosek broja članova u OBM-a (Odbor Biračkog Mesta) za jedno biračko mesto bio je 7,1 članova za biračko mesto, od kojih 5, 8 članova bilo je muškog pola i 1,8 članova ili 25,5% članova bile su ženskog pola.

Materijali, kao što su informacije o načinu glasanja, liste političkih subjekata ili liste kandidata, bile su prisutne u svim biračkim mestima. Također, za razliku od izbora od 12 decembra 2010 godine, materijali kao što su ultraljubičaste lampice ili sprej, bile su kvalitetnije, pošto se nije izveštavalo o problemima u ovom pravcu, ali, i ako se nije izveštavalo o problemima u ovom pravcu, međutim ponovo su evidentirana 9 biračka mesta, gde su se ovi materijali obezbedili nakon intervencije Opštinske Izborne Komisije.

Ceo proces ponovo je skrenuo pažnju svim uključenim akterima, i bio je monitorisan od strane posmatrača političkih subjekata, organizacija civilnog društva, od strane međunarodnih posmatrača i medija.

Proces glasanja

Procedure glasanja, kao što su kontrola boje na prstu, kontrola dokumenata identifikacije, prskanje boje na prstu, bile su poštovane u velikoj meri od strane komisionara, tako da, nije se izveštavalo o gaženjima u ovom pravcu. Poteškoće u toku izbornog procesa nailaze se u tri biračka mesta, gde često glasći nisu mogli da nadju imena u listama glasanja. Sa druge strane, u 25 biračka mesta izveštavaju se slučajevi kada jedno lice asistira sa većim brojem lica u toku glasanja, kao i to da se na više od 70% biračkih mesta, izveštavaju se slučajevi porodičnog glasanja.

Ambijenat glasanja

U toku procesa ponovnog glasanja, ambijenat glasanja izveštava se da je pretežno bio tih, bez nekog izraženog incidenta koji bi uticao u ovom procesu. Beleže se šest biračka mesta, u kojima zbog raznih razloga bila pokvarena tiha atmosfera glasanja. Drugo uznemirenje predstavlja nedostatak većine članova u OBM-a, gde se izvestilo za tri biračka mesta. Također, u 12 biračka mesta, kao gaženje beleže se slučajevi asistiranja glasača od strane posmatrača, dok u devet biračka mesta evidentira se politička propaganda unutar biračkog mesta.

Figura 12, Pregled broja biračkih mesta gde se nailazi na neke fenomene koji su uticali u tihom ambijentu glasanja.

Inače, procenama od strane posmatrača Demokratije na Delu, najviše se izveštavaju slučajevi porodičnog glasanja kao i slučajevi višestrukih asistiranja.

Broj glasova

U 71,6% biračkih mesta proces glasanja bio je završen negde od 19:00 - 20:00 časova, dok u drugom delu biračkih mesta i ranije, negde od 18:00 - 19:00 časova. Ovo činjenica omogućila je da brojanje u svim biračkim mestima počinje između 19:00 do 20:00 časova i da se završi u 92,6% biračkih mesta, već pre ponoći.

Tokom faze brojanja glasova ponovnog glasanja, nisu izveštavani slučajevi gaženja, kao što je prisustvo neovlašćenih lica na biračkom mestu, nedostatak dobrog uvida u procedure, li gaženja od strane OBM-a, Uopšte, procena posmatrača Demokratije na Delu je da u 51,2% biračkih mesta, proces brojanja funkcionisao je normalno i bez neregularnosti, dok u jednom biračkom mestu evidentiran je jedan slučaj neregularnosti, koji ne bi uticao na rezultatu, kao i jedan slučaj u jednom biračkom mestu, gde su članovi OBM popunili prazna mesta za kandidate ili za političke subjekte, na osnovu njihove preference.

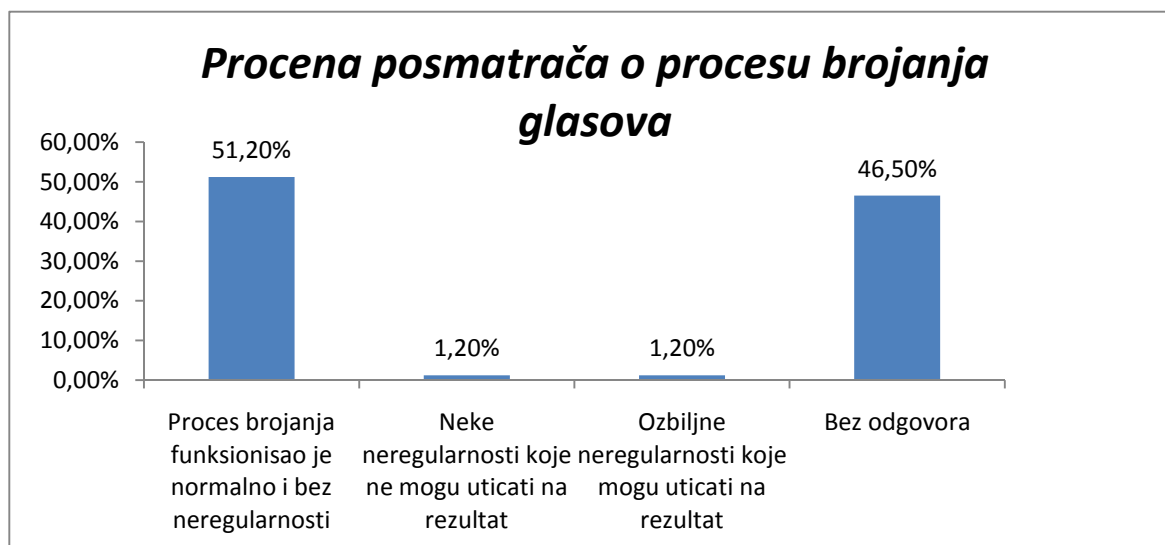

Figura 13, Pregled posmatrača u procesu brojanja glasova prikazan je u procentima.

ANALIZA TRENDOVA

Počevši od prvih posleratnih izbora 2000 godine, gde je učestvovanje u glasanju bilo oko 79% , u kontinuitetu je primećen jedan konstantan pad broja građana sa pravom glasa koji nisu učestvovali na izborima. Ovaj trend zaustavljen je u izborima 2009 godine, gde imamo jedan osetljiv pad, uporedo sa 2007 godinom, gde je približno učešće povećano za 3%, dostizajući jedan procenat od 43.2%. Zadnji parlamentarni izbori 2010 godine uporedo sa prethodnim izborima takodjer su beležili jedno solidno povećanje građana u izborima, dostizajući procenat od 45.29% ili 706,31 glasača.

Od 2000 godine, broj registrovanih građana sa pravom glasa u kontinuitetu beležio je jedan značaj porast od 913.179 koliko je bilo 2000 godine, skoro da se udvostručio u 2010 godini dostizajući brojku od 1,632,276 registrovanih glasača. Samo od prethodnih izbora 2009 godine imali smo jedan porast broja registrovanih glasača od 73,288 ili 4.4%.

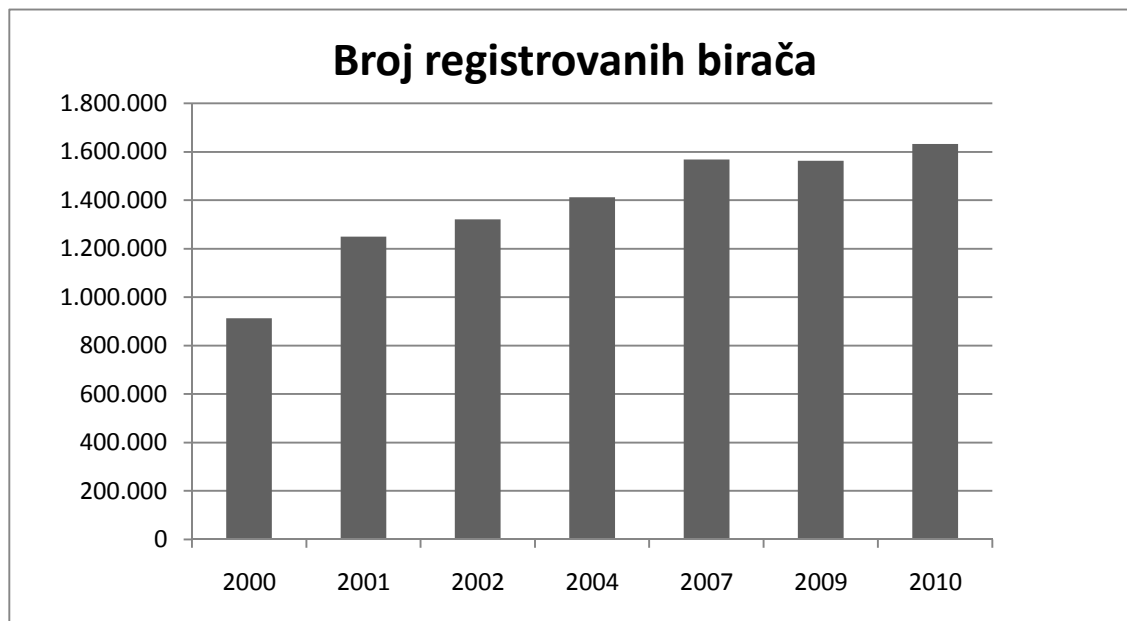

Figura 14, Pregled trenda broja registrovanih glasača sa pravom glasa.

Prema Opštinama, procentom izlaska na izbore prednjači Mamuša sa 65.13%, zatim slede Opština Skenderaj sa 59%, Drenas sa 55.95%, Priština sa 55,17% i Lipljan sa 53,43 %. Sa malim brojem gradjana koji su koristili pravo za glasanje, i dalje nastavljaju da budu opštine na severu Kosova: Leposavić sa 0.80%, Zvečan sa 1.86 %, Zubin Potok sa 6.24% i Mitrovica sa 27,02%. Treba konstatovati da ostali delovi Kosova gde pretežno živi jedan veliki broj srpske zajednice, upoređujući sa prethodnim izborima, imamo jedno izvanredno povećanje izlaska gradjana koja pripadaju ovoj zajednici kao napr. U Partešu 51.62 %, u Štrpce 48.87%, Gračanici 45.09% , Klokotu 46.79% i Ranilugu 34.31%.

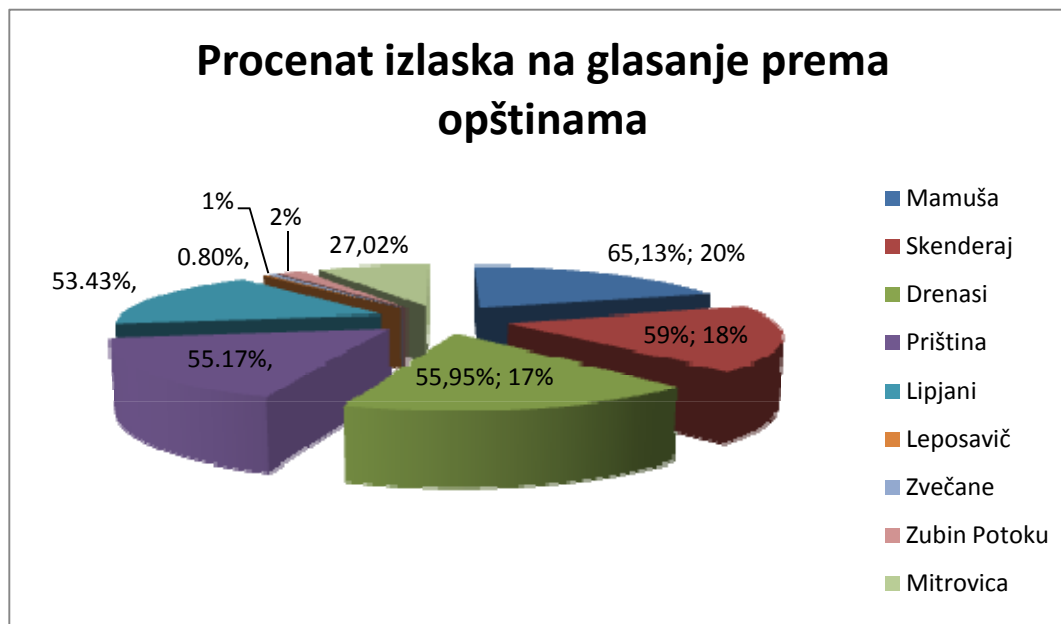

Figura 15, Pregled u procentima izlaska glasača u izborima, upoređujući opštine sa velikim brojem učestvovanja glasača i one sa manjim brojem.

Trend izlaska na glasanju u toku dana glasanja

Trend izlaska na biračkim mestima u toku procesa na dan glasanja, izmeren je prema vremenskim intervalima od 10:00, 12:00, 15:00 i 17:00. Između ovih vremenskih intervala primećuje se jedna značajna razlika. Dok, do deset (10) časova prosečno na celoj teritoriji Kosova glasalo je 44.172, a do 12 časova broj je dostigao na 111.914. Popodnevni časovi govore za jedan još masivniji izlazak ako se upoređuje sa prepodnevnim časovima, glasajući do 15 časova 227.328 dok u 17 časova ova brojka je dostigla na 289.375 građana koji su koristili pravo za glasanje. Dinamičniji trend izlaska građana u izborima, proizilazi da je period posle 12 do 17 časova, ovaj podatak može izići kao takav, kada se uzima u obzir veoma hladno vreme na dan održavanja izbora u sredini meseca decembar.

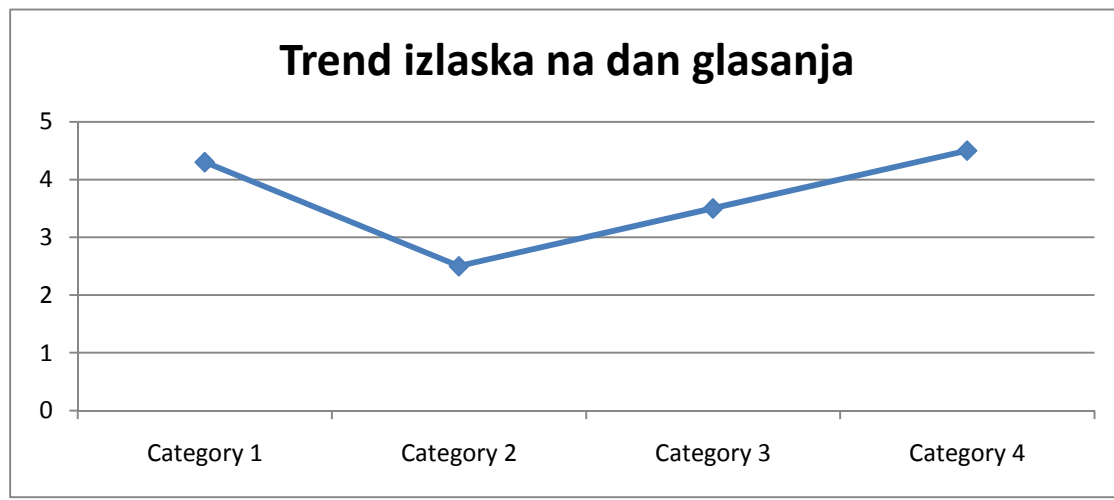

Figura 15, Šematski pregled izlaska na glasanju na dan izbora 12 decembra 2010.

PREPORUKE:

Za centralne institucije:

- Neophodna je reforma zakonodavstva na Kosovu, da bi bila u potpunosti u skladu sa međunarodnim standardima;
- U cilju što pravednijeg predstavljanja građana Kosova u institucijama predstavljanja, Kosovo od jedne jedinstvene izborne zone, treba da se deli u nekoliko izbornih zona.
- U cilju povećanja za što veće učestvovanje političkih partija i opširnijeg predstavljanja u Skupštini Kosova, izborni prag treba da smanji od 5% na 3% za političke partije, dok za koalicije da ostaje 5%.
- Kosovo treba da sprovodi sistem glasanja sa otvorenim listama prema načelu jedan glas jedan kandidat;
- Vremenski rokovi za žalbu i procesiranje žalbi ne obezbeđuju dovoljno vreme za dostavljanje žalbi kao i njihovo razmatranje od strane odgovarajućih organa (IPŽP) i Vrhovni Sud – treba da razmatra mogućnost produženja ovih rokova;
- Određivanje zakonom u vezi sankcija za političke subjekte, kandidate, koji počinju kanpanju pre određenog vremena zakonom;
-

Za institucije koje upravljaju izborni proces (CIK, OIK)

- U cilju da Centralna Izborna Komisija ne bude pod uticajem raznog oblika političkog pritiska, treba izvideti alternativne modalitete sastava CIK-a, OIK-ja i Odbora biračkih mesta;
- U cilju jednakog polnog predstavljanja, nadležni organi treba da obezbede adekvatno polno predstavljanje u sastavu članova u OIK-ma i OBM-ta;
- CIK treba da obezbedi dovoljno vremena za suštinski i kvalitetni trening za članove OBM-a;
- Nadležni organi treba da preduzmu mere oko čišćenja lista, uklanjanjem umrlih lica od njih;
- Da se produži vremenski rok prigovora i potvrđivanja glasačkih lista, i da se glasači vaspitaju i informišu o načinu prigovora i potvrđivanja liste;
- CIK treba da nadje olakšavajuće oblike glasanja za građane koji žive van zemlje;
- CIK treba da upotrebi i alternativne oblike u cilju edukacije glasača, kao što su susreti sa mladim glasačima, objavljivanje i distribucija brošura i druge primamljive oblike, koje će se odvijati tokom celog vremena, ne samo u predizbornom periodu;
- CIK treba da preduzme sve mere da bi osigurao senzitiv i nesenzitivan materijal visokog kvaliteta;
- CIK u saradnji sa ostalim nadležnim institucijama treba da preduzmu sve mere da bi se proces na dan glasanja odvijao u skladu sa zakonskim i ustavnim odredbama za osiguranje jednog slobodnog, pravednog i demokratskog izbora;
- Da se obezbedi adekvatan pristup na biračkim mestima za lica sa posebnim potrebama;

Za organe koja tretiraju žalbe IPŽP, Vrhovni Sud

- Nadležne institucije za žalbe treba da poštuju vremenske rokove razmatranja žalbi, prema predviđenim odredbama sa zakonom;
- IPŽP i Vrhovni Sud treba da razmatraju kompetentno svaku žalbu koja im je podnošena;

Za Političke subjekte

- Političke partije u toku izborne kampanje treba da poštuju precizno Kodeks Dobrog Ponašanja Političkih Subjekata, kandidata i onih koji ih podržavaju, treba da se osnaže kazne mere protiv onih koji ih gaze;
- Politički subjekti trebaju da budu oprezni oko izbora kandidata za članove OBM-a;
- Političke partije treba da demonstriraju neprekidno volju i političku zrelost, da bi garantovali odvijanje jednog izbornog procesa u skladu sa međunarodnim standardima;

Za istražne organe – Državno Tužilaštvo:

- Slučajevi gde su evidentirane neregularnosti i manipulacija glasova, nadležne ustavne institucije trebaju da preduzmu sve mere da bi odgovorna lica izašli pred lice pravde;

Mišljenja izražene na ovom tekstu, predstavljaju mišljenja autora.
Ova publikacija je omogućena sa podrškom od strane:

